

Двадцять перший розпочато у столичному військовому ліцеї!

Традиційно, як і двадцять років перед цим, двадцять перший Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика розпочався 9 листопада, у День української писемності та мови. Але цього разу були й деякі відмінності. Мовний марафон стартував в умовах карантину пандемії коронавірусу й у військовому ліцеї імені Івана Богуна.

Закінчення на стор. 4

Ювілейний Радіодиктант національної єдності

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Двадцять років тому Українське радіо започаткувало щорічну акцію, присвячену українській мові, — Радіодиктант національної єдності. Уперше подія відбулася 24 травня 2000 року, до Дня Кирила й Мефодія. Згодом традиційною датою написання радіодиктанту стало 9 листопада, День української писемності та мови. Радіодиктант не має на меті перевірки грамотності конкретної особи, а задуманий як своєрідна акція єднання навколо рідної мови, участь у якій може взяти кожен охочий. З нагоди свята тисячі прихильників української мови щороку по всьому світу долучаються до написання радіодиктанту. Цьогорічний Радіодиктант національної єдності є ювілейним — 20-м за рахунком. Найактивнішими його учасниками традиційно є школярі, студенти та викладачі навчальних закладів, але щороку диктант розширює межі — у ньому беруть участь представники найрізноманітніших професій, а також відомі спортсмени, актори, бізнесмени та політики. Студію для написання цьогорічного диктанту облаштували у читальній залі Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського. Цьогоріч для

участі в ювілейному радіодиктанті прийшли прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, Уповноважений з питань захисту державної мови Тарас Кремень, акторка Наталя Сумська, нардепка від "Голосу" Кіра Рудик, співачка Світлана Білоножка, представники посольств, радійники, телевізійники. Долучитися до написання Радіодиктанту національної єдності міг будь-хто, як в Україні, так і за її межами. Загалом диктант в Україні та за кордоном писали 10 млн. людей. Цьогоріч підготовку диктанту доручили трьом фахівцям. Авторський текст для диктанту написав знаний письменник і видавець Іван

Малкович. Науковою консультанткою проекту стала добре відома громадськості докторка філологічних наук професорка Лариса Масенко. Читала ж ювілейний диктант зіркова акторка Римма Зюбіна.

За статистикою без помилок диктант пише не більше ніж один відсоток учасників. Для успішного написання диктанту у 2020 році наукова консультантка Радіодиктанту-2020 Лариса Масенко рекомендувала передусім ознайомитися з новим Українським правописом 2019 року, а також з кількома книжками та посібниками з української мови.

ОЛЕНА БОНДАРЕНКО

3

СЕРГІЙ ГРАБАР

8-9

КАТЕРИНА МОТРИЧ

8-9

ГАЛИНА ПАГУТЯК

10

ОЛЕГ МИКОЛАЙЧУК-НИЗОВЕЦЬ

14

Національний інтерес, національна ідеологія й національна безпека — «бермудський» трикутник української держави

Володимир САБАДУХА, кандидат філософських наук, доцент, член Правління Луганської ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

З а основу аналізу зазначеної проблеми приймаємо концепцію особистісного буття й метафізичну теорію особистості. Людина у процесі духовного розвитку може пройти такі ступені становлення: залежна особистість, посередня особистість і піднятися до рівня зрілої особистості, а може зупинитися на нижчих ступенях розвитку. Найвидатніші філософи різних часів і народів: Конфуцій, Платон, Аристотель, неоплатоніки, Отці християнської Церкви, німецькі містики, І. Кант, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель, українські філософи (І. Вишенський, Г. Сковорода, М. Шлемкевич, О. Кульчицький та ін.) підкреслювали роль і значення шляхетної, духовної людини — особистості в життєдіяльності суспільства. Їхні погляди на роль особистості можна узагальнити у твердженні: “Особистість — первоначало буття”. Особистість, спонукаючись інтересами суспільства як цілісного організму, долає хаос, носієм якого є посередня людина. Зазначимо, що твердження “Особистість — первоначало буття” є світоглядним законом, яким посередня людина нехтує, творячи хаос, для того щоб залишитися при владі.

У сучасній науці існує велика кількість підходів до тлумачення національного інтересу. Уважаємо, що найбільш прийнятним є підхід академіка В. Горбуліна, який доводив, що національні цінності є “наріжним каменем формування інтересів як особистості, різних соціальних спільнот, так і держави”.

Україна має всі необхідні ресурси для того, щоб бути успішною державою і створити умови для самореалізації людини. Але у дійсності ми є найбіднішою європейською державою. Чому? Пріоритет у державі належить посередній людині, яка переслідує власну вигоду і такими діями свідомо чи несвідомо руйнує державу. Тому об’єктивною потребою суспільства є усвідомлення цієї проблеми і підняття її на національний рівень. Національний інтерес має охоплювати не лише матеріальні й політичні аспекти життя людини, а забезпечувати належний рівень освіти, охорони здоров’я, бо якщо цього не відбувається, то люди полишають державу. Але сьогодні цього недо-

Підґрунтям успішного розвитку будь-якої сучасної держави є визначені національні інтереси, національні цінності й національна безпека. Новітні загрози для України пов’язані з відсутністю чітко сформованих національних інтересів, державної ідеології, що є причиною економічного, соціально-політичного та психологічного хаосу. Політичні партії, державні службовці та діячі дуже часто діють не з позиції національного інтересу, а з позиції вигоди тих чи тих партій та економічних кланів. Відсутність у Конституції України визначеного змісту національного інтересу створює сприятливі умови для посередньої людини маніпулювати свідомістю суспільства. Невизначеність національного інтересу призвела до того, що Україна опинилася у стані гібридної війни. Все це підриває національну безпеку держави. Отже, несформованість національних інтересів, цінностей і національної безпеки є причиною наших проблем. Україна нарешті має визначитися зі своїми національними інтересами та державною ідеологією.

статньо. Гостро стоїть проблема утворення умов для самореалізації людини, її духовного розвитку. Привабливість і дієвість установок на особистісну самореалізацію може стати спільним підґрунтям для людей з різною політичною, релігійною, культурною орієнтацією.

Національний інтерес має охоплювати всі аспекти життєдіяльності людини й нації: екологічний, економічний, політичний, правовий, моральний, культурний, світоглядний і духовний. Окрім цього, національний інтерес є механізмом інтеграції людини до нації. Національний інтерес з позиції концепції особистісного буття полягає перш за все в тому, що держава має забезпечувати пріоритет тим, хто здатний діяти в інтересах нації, а не з позиції власної вигоди. Стрижнем національного інтересу є створення для людини умов для самореалізації до рівня зрілої особистості.

Акцент на тому, що особистість є суб’єктом і об’єктом національних інтересів підтверджують висновки академіка В. Горбуліна, який зауважує, що потенціал суспільства визначається не природними чи фінансовими ресурсами, а духовним та інтелектуальним розвитком людини. Без осмислення цієї проблеми і реального політичного, правового, конституційного її забезпечення українська нація не зможе подолати кризу, в якій вона опинилася в результаті діяльності посередньої людини.

Наведені роздуми дозволяють провести розмежування між інтересом та вигодою. Нерозуміння цих відмінностей веде до підміни понять. Для “протягування” своєї вигоди посередня людина маніпулює словами, тобто свідомо творить зло. Заради власної вигоди, політики, державні діячі, представники бізнесу маніпулюють національними інтересами та цінностями і тим само нівелюють об’єктивний зміст поняття “інтерес” й ошукають громадян.

Сформулювалася думка, що головним суб’єктом, який має гарантувати національні інтереси є держава, утім насправді в Україні такого не відбувається. Чому? А тому, що, з одного боку, не визначено зміст національних інтересів, а з іншого, — державні службовці й діячі не здатні спонукатися національними інтересами. Значущість національного інтересу дозволяє стверджувати, що він є реальним критерієм ступеня соціально-політичного й духовного розвитку людини, державного діяча, політика і може

дати однозначну відповідь на питання: “Хто цей діяч за своїм духовним потенціалом й політичною позицією?”

Однією з умов осмислення й реалізації національних інтересів є національна ідеологія. Національні інтереси постають стрижнем національної ідеології та самосвідомості нації. Відсутність чітко сформульованого національного інтересу та національної ідеології дозволяє окремим державним структурам, діячам та політичним лідерам безкарно діяти всупереч національним інтересам. Для подолання суперечностей між національним інтересом та вигодою окремих соціальних груп має бути сформульована національна ідеологія. Уважаю, що на роль такої ідеології може претендувати ідеологія персоналізму, яка здатна накреслити нові виміри суспільного життя. З одного боку, вона наближає політику до людини, а з іншого, — ставить політику під контроль громадянського суспільства.

Сформулюємо основні положення національної ідеології персоналізму:

— основою ідеології персоналізму є національний інтерес, пріоритет духовного над матеріальним і концепція особистісного буття;

— світоглядний закон: “Особистість — первоначало буття” означає, що пріоритет у суспільстві має належати особистостям, а не посередній людині. Цей закон надає моральне право все називати своїми іменами: “Хто є хто і що є що”;

— усі суб’єкти національного життя є рівноправними, що означає всеосяжну відповідальність за життєдіяльність суспільства й держави, але політик і державний діяч несуть особисту відповідальність за результати власної діяльності. Обіймати державну посаду, що не відповідає інтелектуальним можливостям і професійній підготовці, означає творити зло для української нації;

— інтерес нації є єдиним й абсолютним підґрунтям, що надає право на політичну діяльність і державну службу. Критерієм до розуміння інтелектуального та професійного рівня політика й державного діяча мають бути результати за попередню діяльність, а не обіцянки;

— у суспільстві мають бути створені належні умови для самореалізації всіх суб’єктів діяльності: окремих індивідів, верств, етносів і релігійних конфесій. Людина в професійній та громадсько-політичній діяльності має

моральне право претендувати на те, що відповідає рівню її духовного розвитку;

— нація повинна здійснювати контроль за діяльністю влади, що має знайти юридичне закріплення в Конституції й відповідних законах. Конституція має містити механізми, що виключають можливість приходу до влади людини посереднього ступеня духовного розвитку;

— основою громадсько-політичного життя має бути дискурс, а не маніпулювання з використанням соціальних мереж;

— у суспільстві мають бути сформульовані правові норми на заборону піартехнологій і механізмів маніпулювання свідомістю громадян. Використання політиком і державним діячем маніпулятивних технологій має оцінюватися як злочин щодо психічного здоров’я людини та нації;

— вихід політика й державного посадовця за межі національних інтересів і національної ідеології має оцінюватися як злочин;

— ідеологія персоналізму передбачає взаємоповагу до культурних надбань, релігійних поглядів та співпрацю з іншими державами й націями.

Ідеологія персоналізму є вищою формою національної самосвідомості, а за змістом сукупністю моральних, політичних принципів, скерованих на формування в громадянина особистісної позиції, яка конкретизується в його здатності бути активним суб’єктом, політичного, громадського й культурного життя. Із соціально-політичної позиції ідеології персоналізму — це філософія міри у відносинах між різними суб’єктами суспільного життя, а тому може бути підґрунтям розбудови особистісного суспільства, що здатне узгоджувати суперечності між різними соціальними групами на основі національних інтересів та принципу солідарності. Національний інтерес у поєднанні з національною ідеологією мають бути єдиним спонуканням для державних діячів, політичних партій, а громадські активісти мають ретельно слідкувати за тим, як вони дотримуються національного інтересу у своїй діяльності. Відтак, стрижнем ідеології персоналізму є особистість, яка здатна діяти з позиції національних інтересів. Отже, національні інтереси, національна ідеологія мають одну мету — формування в людині здатності діяти відповідно до національних інтересів.

В українському політикумі відсутній обґрунтований підхід

до розуміння національної безпеки (НБ). На тлі такого хаосу конструктивним є підхід В. Горбуліна, який виокремив три складові НБ: національні цінності — національні інтереси — національні цілі, які запропонував сприймати у формі трикутника. Уточнімо цей висновок: особистість є втіленням цінностей, інтересів і цілей. Гібридна війна наочно демонструє, що основою держави є громадяни, які не на словах, а на ділі самовіддано її захищають й розбудовують, мають людську гідність, національну самосвідомість, чітко дотримуються норм моралі, своїх прав і обов’язків і ціною свого життя відстоюють їх. Розвиваючи цю конструктивну ідею, пропонуємо в центр трикутника поставити особистість, яка є уособленням усіх чеснот.

Говорячи про національну безпеку, В. Горбулін підкреслює такий важливий момент, що суспільство має сформулювати критерії щодо здійснення “селекційного відбору”, щоб не допускати до влади непорядних людей. Академік доводить, що суспільство має підняти вимоги не лише до інтелектуального рівня можливо-владців і політиків, але й до рівня їхньої моралі, але з боєм зауважує, що у нас не склалася політична еліта. Політики мають орієнтуватися не на боротьбу за владу, а на розвиток держави. У цьому контексті запропонована ідеологія персоналізму може бути підґрунтям моральної й духовної революції в нашому суспільстві.

Виокремлюють зовнішній і внутрішній аспекти НБ. Найбільшу загрозу для НБ становить внутрішня небезпека. “Суб’єктом” внутрішньої небезпеки є посередня людина, в якій відсутні здібності спонукатися національним інтересом, але є нестерпне бажання мати владу й вигоду. Пріоритетне положення посередньої людини небезпечне тим, що воно веде до зниження рівня моралі в суспільстві, формується клімат розчарування, настає масова деморалізація, зневіра і врешті — хаос.

Наявність визнаного громадянами національного інтересу та національної ідеології є головними складовими національної безпеки. Вище було доведено, що особистість є суб’єктом національного інтересу та національної ідеології, утім особистість є суб’єктом і НБ, тобто особистість є дійсно первоначалом нації, громадянського суспільства й держави. Безумовно, національна безпека є динамічною системою, але особистість є її незмінним осередком. Отже, метою національної безпеки є формування в людині здатності діяти з позиції національних інтересів та державницької ідеології.

Осмислюючи соціально-політичні події періоду української незалежності, маємо визнати, що наша політична еліта діє всупереч світовому досвіду і попередженням вітчизняних моральних і релігійних авторитетів. Так, ще на початку незалежності знаний

український філософ С. Кримський, осмислюючи виклики, перед якими опинилася українська нація, зауважив, що ми зіткнулися з “феноменом абсолютної помилки”. Ця помилка виявляє себе в тому, що українська еліта, з одного боку, на основі матеріалістичних установок намагається подолати стан кризи, а з іншого, — суб’єктом політичного й державного життя продовжує залишатися посередня людина, яка в принципі не здатна до будь-яких реформ. Шукаючи відповідей на виклики, перед якими опинилася Україна, С. Кримський пропонує звертатися до ідей, що “пройшли випробування всесвітньою історією (на зразок ідей нації чи Декалогу)”, які органічно пов’язує з пріоритетом моралі й особистістю.

В українських реаліях пріоритету моралі немає альтернативи. Змінити пріоритет матеріального на пріоритет духовного — означає подолати панівне положення в суспільстві людини маси. Зазначену думку конкретизував Любомир Гузар, зазначивши, що в Україні все робиться навпаки: “Спочатку економіка, а там все само собою стане прекрасно. Не стане. Ми матимемо добру економіку тільки тоді, коли будемо мати морально здорових людей”.

Життя демонструє залежність національних інтересів від співвідношення політичних сил у державі. У такій ситуації національний інтерес стає своєрідним “договорняком” між різними політичними партіями. В умовах такого підходу виникає фундаментальне питання: “Хто є суб’єкт, який визначає, які інтереси є першочерговими, а які другорядними?” У цій ситуації постає проблема визначення суб’єкта, який формує і забезпечує реалізацію національних інтересів. В умовах, коли національний інтерес залишається не визначений Конституцією, то суб’єктами національного інтересу є не нація, а окремі політичні лідери, які трактують його відповідно до потреб інших держав. У цьому контексті варто визнати, що в Україні не має суб’єкта національного інтересу. Причини? Політична еліта не відповідає своєму призначенню.

Отже, найголовнішою складовою національного інтересу й національної безпеки є відтворення критичної маси особистостей в суспільстві, а все інше — це наслідки. Наявність критичної маси особистостей є індикатором національної безпеки. Найбільша загроза національним інтересам і національній безпеці — це деградація її еліти, перетворення її, за висновками британського філософа й історика А. Тойнбі, на внутрішній пролетаріат, втрата духовних засад буття. Особливо це небезпечно, коли особистісне начало відсутнє у вищих посадових осіб і народних депутатів. Підсумовуючи, зауважимо, що національні інтереси, національні цінності й національна безпека утворюють підґрунтя існування української держави, але сьогодні вони не визначені і не можуть бути визначеними, бо політична еліта не здатна цього зробити. Якщо вона цього не здатна зробити, то їй варто про це сказати: пора у відставку.

Олена БОНДАРЕНКО

Люди йшли до урочища Куропати — місця масових розстрілів під час радянського сталінського терору. Ішли пом’янути своїх рідних і всіх замордованих сталінським і теперішнім режимами. Похід називався: “Дзяди — проти терору”.

У полі на людей помчали “буси” із силовиками. Залупили постріли й вибухи. Людей били, хпали й кидали до “бусів”...

Так само, як понад 30 років тому — 30 жовтня 1988-го.

Тоді теж мирний хід влада протиставила водомети, сльозогінний газ, палиці...

Багато хто говорить, що від того дня почалося відродження білоруської нації.

Відомий історик, письменник, журналіст Уладзімер Арлоў виступав на вікопомному мітингу. Пізніше згадував (тут і далі — переклад українською наші, — О.Б.): **“За всіх часів історична пам’ять була потужною і об’єднавчою силою, яка допомагала народові вижити в найнесприятливіших умовах. Цю істину добре розуміє будь-яка влада. Одна влада ставить історичну пам’ять на службу нації. Інша боїться історичної свідомості своїх громадян. Бо цю владу цікавить не об’єднання суспільства, а його роз’єднання...”**

За власними проблемами та клопотами зараз ми, може, трохи менше стежимо за подіями в Білорусі. Тепер от — скандал довкола Конституційного Суду. Ганебне рішення КСУ, яким фактично скасовано кримінальну відповідальність за недостовірне декларування, неабияк похитнуло авторитет України як держави, що прагне подолати корупцію.

І от багато хто вже готовий аплодувати Зе-президентові, який хоче розігнати Конституційний Суд. Не замислюючись, що у неконституційний, незаконний спосіб неможливо відновити законність. І що “знесення” КСУ має на меті не покарання знахаблених суддів та призначення доброчесних, а цілковиту і беззаперечну узурпацію влади. Бо, вочевидь, буде сформовано такий “новий” його склад, що схвалить будь-яку президентську забаганку. Включно, наприклад, зі скасуванням державних символів, наданням російській статусу другої державної, “нових союзних відносин” під егідою Москви...

Одвічний ворог України та його пахолки, аби знову зігнати нас до імперської стаїні, послуговуються однаковими методами. Щоб не забувати про це, вчитайтесь у просякнуті кров’ю, болем і гіркою сторінки недавньої білоруської історії.

13 квітня 1995 року Верховна Рада Республіки Білорусь з ініціативи, а точніше — під тиском — на той час нещодавно обраного президента О. Лукашенка ухвалила постанову №3728-ХІІ “Про проведення республіканського референдуму з питань, запропонованих Президентом Республі-

Диктатури «злегка» не буває На Дзяди* в Білорусі знову били людей Уроки для України

ки Білорусь, і заходах щодо його забезпечення”.

Серед питань, що запропонував Лукашенко винести на референдум 14 травня 1995 р.: надання російській мові однакового статусу з білоруською (тобто — надання російській мові статусу державної, а фактично — **цілковите усунення білоруської мови з усіх сфер життя держави й суспільства**); встановлення нових Державного прапора і Державного Герба Республіки Білорусь (тобто **ліквідація національних білорусько-білого стяга й історичного Герба “Пагоня”, й таким чином — нищення історичної пам’яті народу**); підтримка “дій Президента Республіки Білорусь, скерованих на економічну інтеграцію з Російською Федерацією” (тобто — **поглинання Білорусі Росією**); внесення змін до Конституції, якими передбачалася можливість дострокового припинення повноважень Верховної Ради Президентом Республіки Білорусь “у випадках систематичного або грубого порушення Конституції” (тобто, просто кажучи — **встановлення диктатури Лукашенка**).

Проведення референдуму грубо суперечило Конституції та законам Білорусі.

Фракція Білоруського Народного Фронту оголосила в парламенті голодування проти неконституційного референдуму.

За день перед голосуванням, 12 квітня 1995 року, до сесійної зали увійшов ОМОН. Депутати-опозиціонери були жорстоко побиті й викинуті з будівлі парламенту.

Ось як про це згадував депутат Лявон Барщевський у статті “Кривава ніч”: **“Люди (якщо їх можна назвати людьми) в чорному миттево закрутили мені руки за спину, причому так, що мос підборіддя опинилося нижче колін. Мене потягли на півколом поперечного проходу, котрий ішов уздовж заднього ряду депутатських крісел. Біля крісел ланцюжком стояли військові в камуфляжі й повній амуніції, й кожен із них намагався черевиком поцілити мені в обличчя. Багато кому це вдавалося, з розбитого обличчя текла кров, і я вже попрощався з життям. “Значить, — майнула думка, — всі гальма викинені, якщо так можна бити депутата, то потім мають убити, щоб нікому не розповість...”**

Масові протести жорстоко придушувалися владою. Питання Лукашенка на “референдумі” 14 травня, зрозуміло, були підтримані.

Із семи питань нового “референдуму” — 24 листопада 1996 року (“з народом треба радитися хоч щодня!”) — чотири “президентські”. Серед них — про **перенесення Дня незалежності з 27 липня (день ухвалення Декларації про державний суверенітет) на 3 липня (день звільнення Мінська від нацистських загарбників)**, і головне — про **внесення змін і доповнень до Конституції, якими повноваження Лукашенка ставали практично необмеженими**.

Попри висновок Конституційного Суду (він ще не став “ручним”) та постанову Верховної Ради (ще не з “президентських призначенців”) щодо

винятково консультативного характеру питань референдуму, Лукашенко своїм указом надав їм обов’язковості.

На вулицях білоруських міст вирували велелюдні мітинги проти узурпації влади новітнім диктатором. З ініціативи керівництва Верховної Ради в Конституційному Суді була порушена справа проти президента Лукашенка за фактом порушення ним Конституції Республіки Білорусь. Група депутатів внесла до порядку денного парламенту питання про імпичмент Лукашенку.

Вночі проти 22 листопада в Мінську зустрілися голова Госдуми РФ Г. Селезньов, прем’єр В. Черномірдин, голова Ради федерації Є. Строев, голова ВР Білорусі С. Шарецький і президент О. Лукашенко. Щоб виграти час і зміцнити позиції, учасники “наради” погодили, що Лукашенко скасовує указ про обов’язковість результатів референдуму, а Верховна Рада відкликає подання до Конституційного Суду і “закриває” питання про імпичмент.

Відхевшись, Лукашенко знову заявив про обов’язковість результатів референдуму.

Голова Центрвиборчкому Віктор Гончар відмовився визнавати результати референдуму.

(Віктор Гончар зі своїм другом Анатолієм Красовським, бізнесменом, політиком і публіцистом, активним супротивником Лукашенка, 16 серпня 1999 р. були викрадені в Мінську. За 20 років потому “СОБРівець” Ю. Гаравський заявив в інтерв’ю “Дойче Велле”, що за наказом начальства брав участь у викраденні та вбивстві білоруських опозиційних політиків В. Гончара, А. Красовського і Ю. Захаренка.

7 липня 2000 р. був викрадений і, вочевидь, убитий журналіст Дмитро Завадський.

Це лише найвідоміші приклади розправи з опонентами...)

24 березня 1996-го відбулася 30-тисячна хода протесту, організована БНФ (очолив оргкомітет великий білоруський письменник Василь Биков, якого називають совістю народу).

Силовики били людей палицями, гамселили ногами. Було багато пораниених і заарештованих...

26 квітня — “Чорнобильський шлях”, 60-тисячний мітинг, на якому лідер БНФ Зянон Пазьняк закликав свій народ не здаватися. На придушення протестів були кинуті доморослі спецпризначенці, армійські підрозділи; вперше на допомо-

гу “меншому братові” прибув російський ОМОН.

Після референдуму була розпущена Верховна Рада. Натомість сформовано Національні збори — двопалатний парламент — із пропрезидентських депутатів. Міжнародна спільнота не визнала виборів.

Хтось із опозиціонерів опинився у тюрмі, хтось — в еміграції.

Настала “Зима Лукашенка”. Понад чверть століття “бацька” усоблює всі гілки влади. Парламент, уряд, суди, силові структури — підлеглі. Всі його рішення — апріорі відповідають критеріям “справедливості”, котрі він сам і встановлює.

Сяргей Навумчик, один із лідерів Білоруського народного фронту “Адраженне”, учасник голодування депутатів у квітні 1995-го, у соцмережах зазначає, що **“... Режим має окупаційний антибілоруський і проросійський характер. Режим 26 років здійснював етноцид, а тепер перейшов до геноциду. Лукашенко у 1995-96 (роках) учинив державний переворот, а тепер розв’язав громадянську війну...”**

Отже, диктатор воює з народом. Відомо зі ЗМІ про його заяву: відступати не збирається, “в полон нікого не братимуть”...

ЄС обговорює санкції проти Лукашенка і його режиму. Якщо світ з усією рішучістю не стане захист Білорусі, її проковтне Москва.

Допоможи, світе, нині цим жінкам і чоловікам, як можеш. Бережи їх, Боже, у їхній жертвості, як умієш тільки Ти.

І, Господи, пошли нам, українцям та українкам, мудрості й розуміння, що нині відбувається в нашому власному домі.

Так, сумнозвісне рішення Конституційного Суду — небезпечне для подальшого євроінтеграційного шляху: це замах на антикорупційну політику, яку вбудовувала попередня влада.

А ліквідація чи підпорядкування інститутів держави одній особі — це знищення її правових основ, хаос і велика загроза існуванню самої держави.

Маленьким і смішним диктатор може видаватися лише на початках. Завдяки обивательській байдужості й не викоріненню, попри всі терори й Голодомори, “прагненню твердої руки” — він швидко стає хижим і небезпечним — для всього суспільства і кожної людини...

*Дзяди — День пам’яті предків.

Львівське обласне об'єднання ВУТ „Просвіта” ім. Т. Шевченка запрошує долучитись до мовного марафону — “Мова — це моє національне “Я”, розпочато у День української писемності та мови. Захід триватиме до 1 грудня 2020 року.

Двадцять перший розпочато у столичному військовому ліцеї!

Закінчення.
Початок на стор. 1

... Клуб ліцею. Національний прапор. Гімн України. Дійство вступним словом відкриває виконавчий директор Ліги українських меценатів Михайло Слабошпицький. 20 разів він виконував цю роль, виголошуючи вступне слово перед початком кожного патріотичного мовного марафону і 20 разів вступним словом розпочинав офіційне закриття кожного конкурсу, 19 із яких відбувалися при повному аншлазі в славетному столичному театрі імені Івана Франка. Слабошпицький пояснює, чому нині організатори конкурсу мусять задовольнитися таким форматом. Саме через пандемію коронавірусу та суворі карантинні вимоги це відкриття не велелюдне дійство, як це було кожного разу. Повідомляє, що були поради й пропозиції відкласти конкурс і відновити його лише тоді, коли скінчиться пандемія. “Але хіба можна відкласти життя?!” — сказав промовець, — і на зборах Ліги українських меценатів ми вирішили за непорушною традицією саме в День української писемності і мови відкрити цей конкурс і відкриття його саме у військовому навчальному закладі. В такий спосіб ми нагадуємо суспільству про те, що вже сьомий рік точиться російсько-українська війна. Ми віддаємо шану всім тим випускникам цього ліцею, які загинули, захищаючи Україну від російського агресора. Хвилиною мовчання присутні вшанували пам'ять загинувших.

Як і склалося в усіх відкриттях та закриттях мовного турніру, слово і тут мав незмінний голова журі конкурсу — директор Інституту української мови Національної академії наук України, доктор філології, професор Павло

Гриценко. Важливо, що в цій події взяв участь уповноважений з питань захисту української мови Тарас Кремін, який запевнив, що він не тільки особисто опікуватиметься патріотичним націєтворчим проектом, а й відстоюватиме його перед усіма гілками влади. На святковому дійстві було оприлюднено привітання організаторам конкурсу та його учасникам від Союзу українок Австралії — незмінного колективного мецената конкурсу. Австралійські українки можуть пишатися: володарі їхніх грошових нагород уже є в усіх кутках України. Міністр Кабінету Міністрів Олег Немчінов також привітав присутніх з Днем української писемності і запевнив, що уряд буде значно прихильнішим до конкурсу, не випускатиме його з поля своєї уваги. Користуючись нагодою Олександр Немчінов вручив Почесні Грамоти Кабінету Міністрів президенту Ліги українських меценатів Володимирові Загорієві, голові журі конкурсу Павлові Гриценку, Союзові українок Австралії та Фондації імені Івана Багряного (США), особисту подяку прем'єр-міністра України вручено незмінній прес-секретарці конкурсу Світлані Короненко. Зворушливим був виступ відомого громадського діяча, заступника голови ВУТ “Просвіта”, доктора педагогічних наук, академіка Академії педагогічних наук Георгія Філіпчука, якого добре знають у цьому ліцеї, оскільки він часто тут виступає з лекціями. Пан Філіпчук розповів, що найближчими днями ВУТ “Просвіта” привезе від себе бібліотеку для ліцеїстів. До речі, прекрасну бібліотеку напередодні Дня писемності ліцеєві подарувала Ліга українських меценатів.

Прес-служба Ліги українських меценатів

Світлана МАСЛОВСЬКА,
заступник голови Чернівецького
обласного об'єднання ВУТ
“Просвіта” ім.Тараса Шевченка

Бідна родичка, чи багата пані? Пташка в клітці чи сокіл у небі?.. Де шукати найбільш влучне визначення для основи основ? Скільки носитимуть її у своїх зубах вороги України? Боже, як багато запитань щодо неї — **МОВИ** — Матері Слова українського! Але, як добре, що нас небагато, але все ж є, аби захистити її, оберегти, ніколи не забувати, аби гідно передати дітям і онукам...

Чому небагато? Бо у День української писемності та мови до відомої на Буковині та єдиної, такого зразка, в Україні, стели Пам'яті літописця Русі-України прийшло дуже мало людей. Так, карантин, так червона зона, але ж до крамниці за ковбасою йдемо, а за духовною їжею до скверика — ні. Хіба хтось оголошував карантин на пам'ять? Почекає Нестор-Літописець? І Котляревський з Лесею Українкою — хранителі слова рідного, на розі вулиць яких і споруджено стелу, теж почекають?.. А тим часом її, рідну, паплюжать, невдоволені півсотні народних депутатів, ще й до Конституційного суду позов подають на Закон про державну мову. За багато їм слова материнського, московське солодке... Саме такий інтонаційний штрих мови зібрання з нагоди одного з головних свят справжніх просвітян...

Традиційно його відкрив голова обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” Остап Савчук, який привітав учасників мітингу зі святом вшанування мови та Днем працівників культури, які неспроста збіглися в даті, бо ж саме українською твориться наша історія, звичай і традиції. Ще одну листопадову подію згадав пан Савчук — 152-га річниця Україн-

Індикатор подій в Україні

ської “Просвіти”. Саме стільки літ стоїть на сторожі рідної мови єдина громадська організація, яку воістину можна назвати її оберегом. Шемливе віршоване зізнання в любові до царства мови — від просвітянки-поетеси Олени Репіної.

Ніжно, але й огненно звучало слово про мову, як таку, що має вплив на свідомість нашого суспільства від науковців та активістів-просвітян Володимира Антофійчука, Світлани Масловської, Тамари Мінченко. Бо, не знаючи мови, не захищаючи її можемо втратити: духовність, інтелект, мораль, надбання Революції Гідності та біль російсько-української війни на Сході України. Ще один наголос на суттєвому історично-літературному моменті — роль світоців Буковини Ольги Кобилянської, Юрія Федьковича, Івана Бажанського, Дмитра Загула, Миколи Івасюка у формуван-

ні та подвижництві українства в нашому краї. І як не пов'язати минуле з сучасними викликами, де молодь захищає святу нашу? Як не мовити про принциповість студентки з Дніпра, яка просила викладача державного вишу вести лекцію українською, а той агресивно відмовився, назвавши Україну — руїною?

Отже, маємо тісніше згуртуватися, бути наполегливішими й більш рішучими, не оборонятися — наступати! Мова мусить об'єднувати націю. Вірмо і діймо! Слава Україні! Героям Слава!

Р. С. Наступного дня в Чернівецькій обласній науковій бібліотеці ім. М. Івасюка відбулася онлайн-конференція з просвітянами районів Буковини, присвячена Дню української писемності та мови. Перед учасниками виступила професор Чернівецького НУ ім. Ю. Федьковича, член правління обласної “Просвіти” Надія Бабич.

В День української писемності та мови Кабміну нагадали про необхідність УКРЛІТу

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

9 листопада патріотична громадськість провела біля будівлі Кабінету Міністрів акцію протесту проти вилучення української літератури із ЗНО (зовнішнього оцінювання знання державної мови) — “Геть кремлівські пазури від української літератури”. Український центр оцінювання якості освіти заявляє, що в 2021 році під час зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) випускники **зможуть обирати** — здавати тестування з української мови або української мови та літератури. А ще донедавна тестування з української мови та літератури було обов'язковим для всіх, хто вступає до закладів ви-

щої освіти. Тож активісти під Кабміном вимагали відставки виконуючого обов'язків міністра освіти і науки Сергія Шкарлета і повернення української літератури в обов'язкове ЗНО. На їх думку, вилучення предмету “українська література” з обов'язкового ЗНО — це послаблення формування спільних світоглядних позицій в українців і як наслідок — послаблення державотворчих процесів в Україні.

Акція проходила під гаслами: “Укрліт — це світогляд”, “Не чіпай(те) Укрліт!” та “Геть Шкарлета!” — (в.о. міністра). Перед зібранням виступили: народний депутат минулих скликань Степан Хмара, зіркова акторка Римма Зюбіна, котра щойно перед акці-

єю блискуче провела цьогорічний ювілейний — 20-й радіодиктант національної єдності, правозахисниця Олена Розвадовська, письменниця Лариса Ніщій, голова Київської організації НСПУ Марія Мороз (Морозенко) та цілий ряд молодих прозаїків і поетів, а також виконавці із “Музичного батальйону”. Загальноукраїнську акцію протесту проти вилучення української літератури із ЗНО організували та провели: Національна спілка письменників України, Громадська Спілка “Музичний батальйон” і Правий Сектор, до яких долучилися активісти ВУТ “Просвіта”, Української патріотичної альтернативи та інших громадських організацій.

«Перло багатоцінне» — письменницькі сходишки

Іван ВЕТРОВ,
голова Рівненського
ОО ВУТ “Просвіта”

9 листопада 2020 року з нагоди Дня української писемності та мови проведено онлайн-урочистості, оголошено переможців обласного літературного конкурсу “Перло багатоцінне”, який традиційно, вже у вісімнадцяте посліп, організовує Рівненське обласне об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка.

Мета цього конкурсу — утвердження української національної ідеї, державного статусу української мови, піднесення її престижу серед молоді, виховання шанобливого ставлення до історії, культури і традицій українського народу. Завдання ж його полягають у пошуку та підтримці талановитої молоді, формуванні почуття патріотизму.

В онлайн-церемонії дистанційно брали участь майже всі переможці конкурсу, їх наставники, члени правління просвітанського товариства області, міст і районів, члени Національної спілки письменників України, управління та методисти закладів та установ освіти, бібліотекарі.

Голова обласного об’єднання “Просвіти” Іван Ветров підбив підсумки конкурсу й оголосив переможців. Відзначив

розширення географії учасників і переможців; творчий зріст тих, хто з року в рік бере участь; глибокий (інколи не дитячий) зміст творів, більшість з яких неможливо читати без хвилювання і співпереживання. Подякував за системну роботу Тетяні Горбуковій, керівниці літературного об’єднання “Поетарх” (5 переможців), Юлії Костюкевич, керівниці літературно-розвивальної студії “ЛітЕра” (обидва колективи Рівненського Палацу дітей та молоді), Тетяні Марцинюк, учительці Березнівського НВК “ЗОШ І-ІІ ступенів-ліцей з професійним навчанням”, кандидату філологічних наук, керівнику

літературно — мистецької студії “Літературна вітальня” та іншим. Всього було подано близько 200 робіт. Це проза, поезія, публіцистика.

Євген Шморгун, голова журі конкурсу, письменник, член Національної спілки письменників України, як завжди, критично проаналізував цьогорічні творчі доробки, подані на конкурс; відзначив кращих дописувачів, серед яких Назар Богуцький, учень 9 класу Ходоської гімназії опорного закладу “Шпанівський ліцей” Рівненського району, кер. Людмила Породюк; Калюх Ярослав, учень 10 класу Берестівського НВК “ЗОШ І-ІІІ ст. — ДНЗ”

Дубровицького району, кер. Вікторія Твердун; чудовий задум сестричок Демченків Христини та Терези, учениць 5 класу “Центру надії” м. Рівного, кер. Ольга Вертелецька; Рачок Максим, учень 9 класу Костопільської ЗОШ № 8, кер. Галина Смирнова.

Привітали переможців Ірина Баковецька, керівниця Рівненської обласної організації Національної спілки письменників України та Тетяна Марцинюк, учителька Березнівського НВК “ЗОШ І-ІІ ступенів-ліцей з професійним навчанням”.

Від переможців подячні слова прозвучали від Софії Мартинюк, учениці 10 класу Рівненської гуманітарної гімназії.

На завершення очільник обласної “Просвіти” подякував наставникам переможців за підготовку юних письменників; керівникам закладів освіти — за сприяння в участі; голові та членам журі Євгену Шморгуну, Наталії Савчук, Тетяні Сергіюк, Катерині Сичик, Мирославі Косаревої, міським та районним просвітанським об’єднанням — за підготовку та проведення конкурсу.

Переможців обласного літературного конкурсу “Перло багатоцінне” нагороджено дипломами та книгами.

Твори переможців буде надруковано в альманасі “Проріст”, який традиційно

вручатиметься під час обласного свята української мови, культури й духовності на батьківщині Пересопницького Євангелія 22 травня 2021 року.

Для видання потрібні кошти в сумі 10 тис. грн. Товариство “Просвіта”, переможці конкурсу — учні та їх наставники будуть широчинно влячати за надану фінансову допомогу на видання альманаху. Нагадаємо, що останні роки благодійниками “Прорісту” були: ГО “Інститут української національної ідеї” (голова Анатолій Жуковський), Сергій Подолін, депутат Рівненської районної ради, вчителька Решуцької школи Ніні Назарчук, українці з Америки — члени Товариства української мови в Чикаго (керівник Віра Боднарчук).

Небайдужим прохання писати на ел. пошту: gvprosvida@ukr.net

ПРОТИАНГЛІЗМ від Ірини Фаріон. Подача 9

Як вам це громаддя чужих слів:

драфт, кейс, коуч, меседж, руд-шоу, подкаст, спікер, топ, тренінг, форсайт, стейхолдер, трендсеттер, бекросинг, лінк, інвайт, тімбілдинг, стартап, хендмейд, хайп, давнишфтинг, коворкінг, брейнсторм, скетчбук, челендж, лук, факап (невдача, провал)?

А ось і свіженькі речення, зокрема два перші з львівської преси, з “Високого замку”:

зав’язлому в зубах слові **локдаун**, яке вживають, говорячи про карантинні заходи:

lockdown: lock ?замкнути?, down ?вниз? — закриття.

Тож хіба українське слово “закрити” не передає означуваного поняття? Хіба не вичерпно сказати карантин, жорсткий карантин, адаптивний карантин, карантин вихідного дня, обмеження, заборона?

На відміну від попередніх рубрик, у ПРОТИАНГЛІЗМІ 9 пропоную теоретично-схематичне обґрунтування безглузлости невмотивованих запозичень через пропонувану схему.

чужих і питомих слів, своєї та чужої мови, внаслідок чого виникає явище *варваризації* (очуження) як антикультурного процесу, що загрозливе для самобутности нації та держави. Це піднесення чужого і приниження свого: *локдаун, драфт, хорор, рофл, лайфгак, фандрейзинг, камбек, хейт*.

Б.1. англїзми — це запозичена лексика англійського походження в системі української мови як типове явище суспільної вмотивованости, початки якого сягають переважно кін. XIX — поч. XX ст. і набувають нового піку від 70-х років XX ст. (*трисель, бріджес, скутер, пірс, стрингер* та ін.), а в XXI ст. стають лавиною.

Б.2. протианглїзми — це не лише окремі питомі лексичні відповідники, а система позамовних та внутрішньомовних чинників актуалізації власних ресурсів мови задля збереження її культури та питомости.

Тобто: **лайфхак** — порада, **локдаун** — закриття, **хорор** — жах, **драфт** — проєкт, **спікер** — речник, **промовець**; **руд-шоу** — виїзний показ чи презентація; **кейс** — випадок, **подія**, **коуч** — наставник, **виховник**, **хайп** — галас, **лемент**, **крик**, **шум**.

Що нового додали ці англїзми в нашу поняттєву базу? Отже, це плитка мода, показушне псевдознавання і комплекс національного самозаперечення.

Від редакції: Просимо читачів долучитися зі своїми запитаннями до Ірини Дмитріани Фаріон, професорки, докторки філологічних наук, постійної авторки “Слова Просвіти”.

Не розумієте, як то воно — жити без мами

Любов ФИЛЕНКО

Що на думці? Мова. Цікаво, чи є країна, жителі якої соромляться розмовляти державною мовою, а як і розмовляють — то сприймають це як своєрідний протест?

А у нас так було. У мене особисто. Більш ніж пів життя. Та і зараз інколи.

Мені років тринадцять, приїхала до старшого брата у Харків. Моє тверде “що?” його гнітить, він намагається виглядати безпристрасним, та раз у раз просить: “Ну гавари уже нормально”. Нормально — це хоча б “шо”. Я — підліток, у мене вік такий, бунтівний, і я “шокаю”. Люди у транспорті дивляться косо: “От, село приїхало!”

Дев’ятий клас. Зустрічаю на зупинці однокурсницю, котра після восьмирічки подалася у полтавське ПТУ, вона вже “штокає”. Її сільська українська густо присмачена полтавськими миськими русизмами. Молодь сама поміж собою сміється над тою миською говіркою — та старанно переходить на неї. Бо поспробуй, скажи у тролейбусі “Передайте на квиток, будь ласка!” — тебе таким поглядом зміряють, так шикнуть про село, що понаїхало тут, миттю перейдеш на руську. До російської тій мові далеко, але це і не суржик. Це намагання відірватися від села і пристати до города.

Перший-другий курс українського відділення Дніпропетровського держуніверситету. Ми — майбутні сільські вчительки. Це дівчата з російського та романогерманського відділень мріють про міські школи, технікуми, або ще престижніше — роботу перекладача. Ми не тішимо себе ілюзіями — і як протест, непогора, ось ось молодече “нате вам!” — звучить наша українська у транспорті, на вулиці,

у кафе російськомовного Дніпра. Викладання більшості предметів — російською, переклади зарубіжної літератури — російською, фізкультура, ідальня, гуртожиток — то все російськомовне з вкрапленнями державної. А тренуване вухо ловить оце от “убірайте снег попод зданієм, по-под зданієм, говорю вам!”

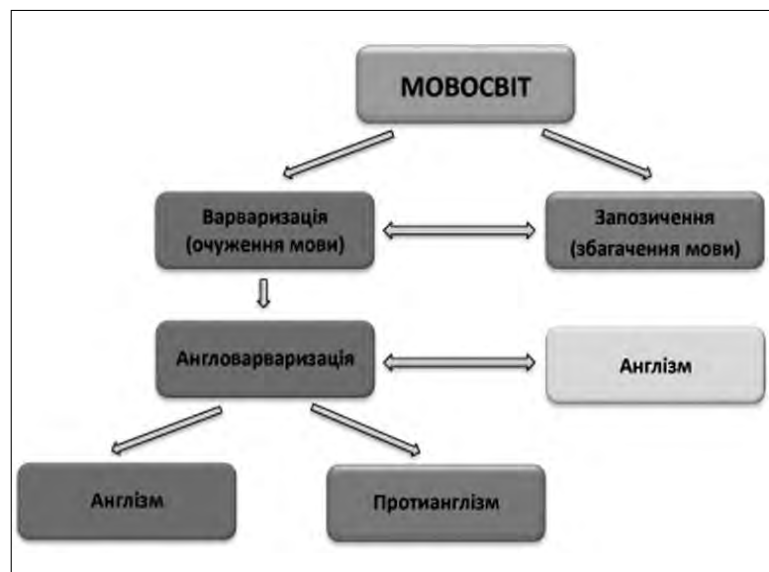
Скадовськ. Районна газета. Дев’яності. Мова газети — українська, мова редакції — 50 на 50, майже всі вільно переходять з української на російську. Та тут це звично, курортне місто, багато сіл — російські. Переселенці, пояснює мій брат. Незалежність. Самостійність. Свій прапор, тризуб, гімн, президент. От тільки мова... З трьох миських шкіл — одна російська, з неонов’язковим вивченням української. У побуті домінує російська, бо державна все ще лишається мовою села.

Це ж як постаралася імперія, що своєю державною мовою, мовою батьків, було соромно говорити?! Мені 51 рік і я тільки того літа, літа 2014, вперше! у спілкуванні з українцями не переходила на російську у відповідь на їхню російську. Завжди переходила, зменшалась, як казали мама: “А ти, доцю, зменшилась, уступи, чи тобі важко?!”

Мені було не важко. І ще багатьом таким як я. Або неважно, або соромно. От і дозменшались, аж поки з мовою і державу мало не загубили. “Україна єто недержавство. Граница єе — проходной двор” — пише мій московський однокурсник і перепише Закон про освіту, ось, мовляв, українську воіну впроваджують у всіх школах, дивіться, які!

Мабуть, з цього закону потрібно було починати в 1991 році. Бо українська — мова і держава — того варті!

P.S. Так, мені це болить.
P.S.2. Друзям і рідним з російськомовних родин цього у повній мірі не зрозуміти. Можливо, порівняння неважко, але: поки не поховаєте свою матір — не зрозумієте, як то воно — жити без мами.

“Листя горіха збереже овочі: **лайфхак** від “Доброго господаря” (ВЗ, 1.11.20).

“Український фільм потрапив у **топ** найстрашніших **хорорів**” (ВЗ, 1.11.20).

“Світ потрохи повертається до жорсткого **локдауну**” (greenpost.ua, 26.10.20).

Сьогодні зауважимо на

Мовосвіт

А. запозичення > збагачення — неминучі явища в системі кожної мови як збагачення її поняттєво-лексичної системи та наслідок співіснування мов і народів: *брифінг, чипси, буци, бойкот, бізнес*.

Б. (англо)варваризація > очуження — явище очуження мови через порушення закону рівноваги

Культурна спадщина: збереження і популяризація

Понад 500 фахівців обласних центрів народної творчості, управлінь і департаментів культури та відділів культури ОТГ із 16 областей — Київської, Житомирської, Донецької, Луганської, Полтавської, Одеської, Закарпатської, Тернопільської, Харківської та інших, взяли участь в онлайн-воркшопах “Культурна спадщина. Збереження та популяризація в умовах

об’єднаних територіальних громад (ОТГ)”, що відбулися на базі комунальної установи “Обласний методичний центр культури і мистецтва” Запорізької обласної ради. Саме КУ “Обласний методичний центр культури і мистецтва” ЗОР отримав грант у конкурсній програмі Українського культурного фонду “Мережі і аудиторії” на реалізацію проекту, спрямованого на

підвищення обізнаності фахівців та пересічних громадян з питань важливості культурної спадщини для розвитку суспільства; навчання представників органів місцевого самоврядування, громадських об’єднань, що працюють у сфері культури; створення принципово нових підходів до культурного розвитку громад, ОТГ через культурну спадщину.

Нові підходи до культурного розвитку громад

— Нематеріальна культурна спадщина українського народу — явище унікальне, неповторне і багатогранне. Кожна з існуючих у світі культур країн, кожен народ, нація, зокрема й українська, неповторні і є невід’ємною складовою скарбниці світової культури, — каже т. в. о. директора, завідувач відділу комунальної установи “ОМЦКіМ” Запорізької обласної ради Олена Златова. — Нематеріальна культурна спадщина наразі виступає важливою складовою міжнародного іміджу України, проявом регіональної та локальної культурної ідентичності, що сприяє розвитку туризму та міжнародному визнанню країни.

До об’єктів охорони нематеріальної культурної спадщини віднесено звичаї, обряди, свята, усні традиції і форми вираження, виконавські мистецтва, знання і звичаї, що стосуються природи та всесвіту, знання і навички — пов’язані з традиційними ремеслами, наголошує Олена Златова.

Через онлайн-платформу Zoom чи підключившись до Ютуб каналу “ОМЦКіМ Запоріжжя”, кожен мав змогу послухати виступи фахівців та поставити свої запитання тренерам. Ними виступили спікери з Литви — Юрате Черневичюте, професорка двох вищих навчальних закладів — Вільнюської Академії мистецтв, кафедри ЮНЕСКО Культурного менеджменту і політики культури та Вільнюського технічного університету імені Гедіміна і Катерина Лавринєць, доцент факультету креативних індустрій Вільнюського технічного університету імені Гедіміна/міська дослідницька лабораторія Laimikis.lt.

Про український досвід говорили Олена Арабаджи, директорка науково-методичного центру з дослідження нематеріальної культурної спадщини народів Приазов’я,

проректорка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Олена Петрова, начальник відділу з питань сталого розвитку КО “Центр сталого розвитку та екологічних досліджень Дунайського регіону” Одеської ОДА, кандидат історичних наук, менеджер проекту Музей української книги, автор проєктів-переможців “Дунайські гостини” та “Дністровські гостини”; Ганна Філь, тренер-консультант, старший викладач Академії праці, соціальних відносин та туризму, директор Навчально-консультативного центру SIONAS, PR-технолог, бренд менеджер.

Також всі учасники онлайн-воркшопів та тренери отримують збірки: “Методичні рекомендації “Культурна спадщина. Збереження та популяризація в умовах об’єднаних територіальних громад (ОТГ)”, “Корисні матеріали з культурного менеджменту щодо збереження культурної спадщини в умовах (ОТГ)” та “Кращі практики зі збереження культурної спадщини в умовах (ОТГ)” (Український та зарубіжний досвід).

Завдяки онлайн-воркшопам “Культурна спадщина. Збереження та популяризація в умовах об’єднаних територіальних громад (ОТГ)” створено нові підходи до культурного розвитку громад.

Комунальна установа “Обласний методичний центр культури і мистецтва” Запорізької обласної ради отримала грант від Українського Культурного Фонду

Грант отримано в конкурсній програмі “Мережі й аудиторії” на реалізацію двох онлайн-воркшопів “Культурна спадщина. Збереження та популяризація в умовах об’єднаних територіальних громад (ОТГ)”. Заходи відбулись 22 та 24 вересня 2020 року на базі онлайн-платформи Zoom, та на Ютуб каналі “ОМЦКіМ Запоріжжя” в студії компанії “Медіаміст”, яка забезпечила технічну підтримку. До заходу було залучено понад 500 учасників — фахівців обласних центрів народної творчості, управлінь (департаментів) культури та мереж відділів культури ОТГ з 16 областей України — Донецької, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Закарпатської, Київської, Луганської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Чернівецької, Чернігівської, Харківської, Херсонської та Хмельницької.

Метою проєкту є сприяння посиленню інституційної спроможності мережі обласних центрів народної творчості, мережі відділів культури ОТГ у сфері культурної спадщини, підвищення обізнаності про важливість культурної спадщини в суспільстві та навчання представників органів місцевого самоврядування, громадських об’єднань, людей, які працюють в царині культури, стратегії і розвитку у частині забезпечення надання ефективних культурних послуг, подачі рекомендацій щодо застосування інноваційних та культурних індустрій у впровадження тематики збереження культурної спадщини, ство-

рення принципово нових підходів до культурного розвитку громад, ОТГ через культурну спадщину.

Під час онлайн-воркшопів всі учасники мали змогу послухати виступи та поставити свої запитання тренерам. Ними виступили:

Олена Арабаджи — директор науково-методичного центру із дослідження нематеріальної культурної спадщини народів Приазов’я, проректорка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Україна);

Юрате Черневичюте — професорка двох вищих навчальних закладів — Вільнюської Академії мистецтв, кафедри ЮНЕСКО Культурного менеджменту і політики культури та Вільнюського технічного університету імені Гедіміна. (Литва);

Олена Петрова — начальник відділу з питань сталого розвитку КО “Центр сталого розвитку та екологічних досліджень Дунайського регіону” Одеської ОДА, кандидат історичних наук, менеджер проекту Музей української книги, автор проєктів-переможців “Дунайські гостини” та “Дністровські гостини” (Україна);

Катерина Лавринєць — доцент факультету креативних індустрій Вільнюського технічного університету імені Гедіміна/міська дослідницька лабораторія Laimikis.lt (Литва);

Ганна Філь — тренер-консультант, старший викладач Академії праці, соціальних відносин та туризму, директор Навчально-консультативного центру SIONAS, PR-технолог, бренд менеджер (Україна).

Дякуємо всім учасникам та тренерам за співпрацю, та сподіваємося що наше спілкування буде продовжуватися і надалі!

Матеріали для публікації надано комунальною установою “Обласний методичний центр культури і мистецтва” Запорізької обласної ради

Не таким планувалося зібрання з нагоди вшанування пам'яті Дорошовецького сівача доброго, мудрого вічного — Івана Бажанського, просвітителя нашого краю. Ще на початку року оргкомітет мав на меті вручити 100-ту літературну премію імені Бажанського активній громадській діячці, волонтерці “Заставнівської волонтерської сотні”, дружині покійного правнука поета і просвітителя Бажанського, Івана Івановича Бажанського — Марії Іванівні Бажанській. У лютому 2020-го вона попросила захід відкласти до літа, аби зібралася вся родина і разом організувати вшанування дорогого родича. Та вже липень цього року став останнім для Марії Іванівни... Але організатори — Чернівецька обласна організація Національної спілки письменників України та Буковинська “Просвіта” вирішили, дотримуючись карантинних вимог, зібратися у вузькому колі шанувальників творчості педагога-письменника, а для вручення диплому і премії запросили сина чудового подружжя Бажанських Івана і Марії — теж Івана Бажанського.

Це може видатися дивним, але саме з волі Всевишнього зібрання відбулося не у школі (через карантин), — не на вулиці, біля пам'ятного погруддя Навчителя, а в духовному храмі. Як сказав настоятель церкви Святого Василя Великого Чернівецької єпархії ПЦУ с.Дорошівці, о. Віталій Мензак, який і запросив нас до духовної господи, що того дня Бог послав на цю грішну землю рясний дощ, аби ми вшанували достойних українців, помолилися за упокій Бажанських — Івана — Учителя, Івана — Трудівника, Марії — Волонтерки у приміщенні церкви. Дуже важко передати словами відчуття, якими наповнювалася душа під час панахиди, яку звершив о. Віталій. Адже у Божому храмі і розум стає цілковито підвладний молитві. А ще

Бажанський не зраджував школі, а ми — заповітам славного краянина

“Я би розказав вам, яка то в нас сила, Якби у нас єдність, як би жилось нам...” Цей вірш написаний понад 100 років тому поетом, якого подарувала нам Дорошовецька земля, що на Буковині.

нас буквально заповонило чоловіче багатоголосся церковного хору. Ми слухали і погоджувалися зі своїм серцем: такі заходи треба робити в храмі. Тут і слова — справжні, і мова — мелодійна, і спілкування — високе.

А спогадів про заходи, які тривають із 2001 року (саме тоді була заснована літературна премія), назбиралося чимало... Василь Джуран — голова Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України згадав її ініціаторів і засновників — працівників газети “Голос краю”, а ще газети “Буковина”, письменників та Дорошовецької сільської ради. За цей час зроблено чимало для популяризації творчості славного земляка. Він себе називав “Мужик”, бо тяжко торував стежину життя, аби вести простих людей до світла... Нинішня 100-та премія ім. Бажанського — почесна, вручається синові Марії Бажанської. Василь Джуран побажав панові Івану, усієї родині долучатися до подвизницької праці з популяризації творчості славного земляка-педагога. Далі передав слово професору Чернівецького Національного університету ім. Ю. Федьковича, заступнику голови обласної “Просвіти” Володимиру Антофійчуку, з яким мають спільний задум — повний випуск творів Бажанського. Володимир Іванович розповів про свою дослідницьку працю хронології роду Бажанських, зупинився, зокрема, на творчості ще одного дорошівчанина Дениса Онищука, тітка кот-

рого Вероніка була другою дружиною (перша померла) Івана Бажанського. Пан Антофійчук впорядкував творчість Онищука, яка 44 роки пролежала в архівах, і, коротко презентуючи, подарував видання Іванові Бажанському. Вітаючи усіх зі святом спогадів, наголосив, що зараз дуже важливо воскресити в пам'яті тих, хто боровся за незалежність нашої держави і всім стати під покров справжньої української, єдиної Церкви. Одним із путівників має стати нова дослідницька праця педагогічно-просвітницької творчості Бажанського, яка досі в рукописах — 50-ти товстих зошитів, які зберігалися в домашніх архівах доньки Ольги й онука Яснозора (нині теж покійних).

Микола Лисич, заступник голови ГО “Митці Буковини”, поет, волонтер який є меценатом заходу (премії) щиро дякував усім за подвизницьку працю, зауважуючи, що наші захисники на Сході України є гідними послідовниками таких велетів з духу як Іван Бажанський.

Ще одна цікава гостя імпрези завітала із Вашківців, що на Вишніччині, тамтешня директорка гімназії Лілія Гуйванюк. На честь Бажанського споруджено і погруддя, і меморіальні дошки, а ось у Вашківцях три роки тому посадили сад його імені... Воїстину “життя не кінчається смертю, коли залишається сад”. І ось ми куштуємо яблука із Вашківецького саду — смачні й соковиті, як творчість нашого мудрого наставника.

Голова села Іван Димко пригадав, що 87 років тому закінчилося життя Івана Бажанського, 9 років тому — його правнука — Івана, 3 місяці — дружини правнука — Марії. Але залишилася пам'ять. Вона — у подібних зібраннях, у заходах, які організують численні шанувальники, у тому числі й Дорошовецька школа. А там, де є діти — там пам'ять — на віки!

Важко було стримати непрохану сльозу Іванові, котрий, розчулившись повагою до його покійних батьків, щиро дякував за вшанування його матері дипломом лауреата. Запевнив, що продовжуватиме справу популяризації свого славного предка і добродієвості мудрих і світлих родичів.

Живе спілкування у колі одностудійців, названих вище, а ще — історика-краєзнавця, лауреата премії ім. Бажанського 2019 року Юрія Кушніра, голови районної “Просвіти” Світлани Маслов-

ської, начальника відділу освіти та культури Юрковецької ОТГ Ярослава Котика про те, чи були б ми такими, як є, якби не Франко, Шевченко, Бажанський?.. Завжди треба пам'ятати кому маємо завдячувати, що цей шлях розпочали вони — духовні світочі, патріоти, літературні жертвоноси. Маємо пишатися, що стали їхніми послідовниками!

Квіти до пам'ятника Учителю Бажанському, до могили Марії й Івана Бажанських, меморіальної дошки загибелю на Сході України герою Андрію Василюшину, пам'ятні фото — то данина пам'яті водночас скромній й величній Людині, якій достатньо було торкнутися слова, промовити його — і воно світилося в тих, кого він так щемно й наполегливо навчав. Він був рятівником українського слова. Не згубімо цю золоту нитку, продовжуймо її своєю небайдужістю та ширим, народним, просвітницьким, проникливим словом

Ми звикли, що на патріотичні теми говоримо та й пишемо напередодні чи під час державних свят. А є люди, які з цим живуть щодень і щогодини. Не просто живуть, а живлять національною ідеєю інших, намагаються нас і готують собі гідну зміну.

Це воїни-добровольці, котрі вже шість років поспіль, повертаючись із передової, не йдуть до рідної хати, на відпочинок, а поспішають у Добринівці, що на Заставнівщині (Буковина), творити добру справу для майбутнього України — організовують військові вишколи для нашої молоді, практичні й теоретичні: навчають первинної військової підготовки та спілкуються на теми пізнання нашої історії й боротьби у визвольних війнах різних часів — від Кошца, битв вояків УПА — до нинішніх героїчних вчинків наших

Добринівці зібрали тих, хто з Богом у душі та з Україною в серці

сучасників. І все це відбувається в умовах напрочуд позитивної атмосфери. Навіть зараз, у період адаптивного карантину, дотримуючись всіх вимог, вишколи й патріотичні заходи не припиняються.

Громадська організація “Тактична група 4.5.0”, а це учасники бойових дій, здебільшого добровольці “Правого сектора” та інших добровольчих батальйонів, разом із прихожанами храму Святого Миколая Чернівецько-Буковинської єпархії ПЦУ (настоятель, священник-капелан о. Ростислав Семенчук) традиційно організували велике дійство на широкій лісовій галявині у Національно-патріотичному таборі “Добринівці”. Як завжди, до організації заходу долучилися також волонтери та багато патріотично-на-

лаштованої молоді краю, які не вперше на цій базі проходять військові вишколи, а ще священники-капелани Заставнівського благочиння та багато небайдужих буковинців нашого краю.

Отже, о. Ростислав Семенчук разом зі своїм побратимом о. Юрієм Чекановським (настоятелем храму Пресвятої Богородиці с. Товтри) розпочали зібрання з молитви. Численні учасники патріотично-виховного заходу — ветерани війни на Сході України, волонтери, діти, молодь і поважного віку буковинці, які з'їхалися з усіх кутків нашого краю, котрим болить Україна, щиро молилися за її воїнів усіх часів.

— Там, де Правда, там — Україна, — наголошувала волонтерка Леся Хомко...

Свій погляд в історію про традиції, тісно пов'язані з ідеями захисту країни від російського агресора озвучила кандидат історичних наук Чернівецького НУ ім. Ю. Федьковича Ганна Скорейко.

І ось урочиста колона, очолювана юними “вояками”, які, крокуючи до табору, виголошували козацькі та упівські речівки на кшталт “ми переможемо, бо зброї не складаємо”, “а як доля припече — підкладу своє плече”, рушила на вишкільну базу, на великій сцені якої нас чекали артисти з мистецько-національно-патріотичною програмою, оглядові позиції військового спорядження, козацька кухня (смачну їжу готували гасдині с. Добринівці та добровольці московсько-Української війни за кошти волонтерів, прихожан різних храмів та щедрих спонсорів).

Стільки українських пісень — авторських і народних на патріотичну тематику у цьому лісі, певно, ще не звучало. Хіба що — від юних оркестрантів, котрих знищила енкаведистська система у 40-х роках минулого століття. Господарі-вояки бази знайомили молодь зі зразками сучасної зброї, учасники зібрання спілкувалися між собою, із задоволенням слухали та підспівували студентам Чернівецького коледжу мистецтв ім. Сидора Воробкевича, тріо викладачок Заставнів-

ської музичної школи, колективу народних інструментів із Хотинщини, церковного хору Свято-Миколаївського храму с. Добринівці та інших. Вірш-посвяту герою України читала поетеса-просвітянка-волонтерка Софія Тілабова. Найактивніші юнаки та дівчата з радістю взяли участь у “майстер-класі” Буковинського автентичного танцю “Аркан” і показали його у всій своїй красі. А коли на велику сцену вийшли Київські артисти — вчорашні й нинішні бійці АТО/ООС, рок-група LIVING ROCKS, енергетика буквально заволоділа глядачами, до того ж, додала драйву не лише молоді та дітям, а всім, хто досі вважав, що рок — це не для старших...

Честь, звитяга, мужність, лицарство — головний меседж кожної пісні, обрамленої у сучасний музичний супровід та подаровані нами книги “Пісні нескорених війною” викликали нестримне бажання якомога частіше бути дотичними до великої справи національно-патріотичного виховання зі ще одним простим, але дієвим гаслом: Україну врятує небайдужість її громадян! Слава Україні! Героям Слава!

Сторінку підготувала
Світлана МАСЛОВСЬКА,
заступник голови Чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі, за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Стебловська Леоніла Петрівна — 200 грн.
2. Іваненко А. В. — 500 грн.
3. Митюра Валентин Іванович — 500 грн.
4. Подольчук Олександр Йосипович — 500 грн.
5. Ігнатенко Леонід Миколайович — 1000 грн.
6. Логінова Надія Антонівна — 250 грн.
7. Сопівник Михайло Пантелеймонович — 250 грн.

Сергій ГРАБАР. 3 майбутньої книжки новел «Зникання»

Бомж

А ти що думав? Що вона все кине і стрімголов за тобою? За твоїм дивним нерозумінням життя? За твоєю довічною нестачею грошей? Чи може за твоїм талантом, на який не купиш навіть пляшку пива, не говорячи вже про вечірки і ресторани, нічні клуби і дискотеки? Ти коли востаннє був у ресторані?

Кому ти потрібний без фінансів і житла, скажи, кому?..

Бомж відволікся від думок, що насідали шоразу, коли він рився у сміттєвому баку. Це була щоденна обов'язкова процедура, яку він називав — вранішнім моціоном. Баки були головним джерелом продовження життя: що знайде, все його, хоча все діялося трохи не так. Територія була суворо поділена, і за цим приглядали “нацмен” Мустафа і поліцейський Страх, як всі кликали представника влади на ім'я Євстратій.

Бомж часто думав над тим, як це у сучасному світі можна було отримати подібне імення. Якось навіть запитав у поліцейського, але той тільки досадливо відмахнувся і щось пробурмотів з приводу релігійності батьків, пославши Бомжу у відповідному напрямку.

Крім суто географічного поділу території, за порушення якого винуватці отримували першого разу пролетарських стусанів, другого — їх били зло і боляче, а третього... після третього, як правило, порушник знищав назавжди, існував ще й поділ ієрархічний. Поліцейський стояв на вершині піраміди, і все цінне, що знаходили “старателі”, віддавалося спочатку Мустафі, а від нього — Страху.

Бомж був старшим за всіх інших таких же, як він, бомжів у цьому районі, а можливо й у цілому місті. Він своїм існуванням змінював відомий постулат, що натякав на швидку смерть людей цього покликання: “Бомж старим не буває”.

Бомжував він вже років вісім, жив окремо від громади, праворуч від тунелю, що проходив від Колони Магдебурзького права або, як її ще називали, нижнього Пам'ятника Хрещення Руси, до берега Дніпра. У минулому Бомж був літератором, знав історію та музику, любив смачно поїсти, а ще любив жінок. Саме через них він і дійшов до сьогоденного свого стану.

Його остання пасія діяла прагматично і цілеспрямовано: бажання лилися наче з рогу достатку, і він чудом викручувався, вдовольняючи їх. Але всьому настає край, остання її забаганка потягнула за собою закладення його багатокімнатної квартири. Кохана поїхала від нього за кермом новісінького модного авто, а він залишився, кожного дня очікуючи приходу “конкретних пацанів”. Вони й прийшли якось пізнього осіннього вечора. Були небагатослівні, розповіли про триденний термін його перебування у помешканні

та способі покарання у разі незгоди. Він трохи поміркував, зібрав сьакі-такі речі і пішов світом, згадуючи епітафію на могилі видатного філософа та мандрівника: “Світ ловив мене і не спіймав”.

Сьогодні до його баків прибилася жіночка-бомжиха. Це втручання роздратувало. Бомж суворо пробурмотів набір лайливих слів і рукою вказав, щоби та забиралася геть. Жінка відійшла, але згодом знову наблизилася до його баку. Від неї, як, власне, і від нього, йшов сморідний запах давно немитого тіла, непраних, чужих речей та ще чогось специфічного, виключно їхнього — бомжівського.

Бомж був з інтелігенції: не матюкався без потреби, не бився, та й вік вже був не для бійок, але жорсткий у словах і справедливий, а це визнавали всі, у рішеннях. Він підійшов ближче до жінки з наміром просто виштовхати подалі зі своєї території, і раптом побачив її очі, просякнуті тугою і безнадією. Наступної хвилини все перевернулося в ньому: йому захотілося втопитися у цих очах, відчути смак її губ, полонити собою її тіло. Бомж простягнув руку і прошепотів кілька ніжних слів зі свого минулого життя. Цієї миті йому надсадно закортіло теплого душу, примарився запах парфумів і тепло широкого, м'якого рушника, яким він огорнув би свою полонянку.

Бомж відчув себе велетнем, володарем простору, великим повелителем країн і людей. Зараз він міг здолати все, що збивало його путь на манівці, зважало і гнітило, міг очиститися від тої скверни, яка поступово, день у день засмоктувала до зловісності.

Злива почалася раптово, без грому, без хмар: немов на небі відкрилися гігантські шлюзи, яким вже не стало сил тримати велич води. Дош накрив мокрим, щільним рядном Бомжа і жінку, змусивши притулитися одне до одного — нагло, беззастережно. І враз, вона поцілувала його... несміливо, у давно неголену шок. Вони стояли серед вакханалії природи, злившись у несподіваний цілісності. Бомж дивився у її вічі і не вірив, що це насправді, що можна отак опинитися серед завітчаного, яскравого саява. Світ змінився: і

баки зі сміттям, і запахи якимсь дивом розчинилися. А дош не вшухав, навпаки, він посилювався, нещадно періскачи, заливаючи тіла двох застиглих в обіймах людей.

Цю ніч вони провели разом, перед тим ретельно, наче вперше у житті, вимившись у холодній воді Вічної ріки. Можливо, саме на тому місці, де колись Великий князь охрестив своїх синів.

Жінка лишилася у прихистку Бомжа. Вона виявилася багато молодша за нього, але з допитливим розумом і нестримною спрагою пізнання. Не зважаючи на вік, доля вже жорстко пошматувала її, не даючи нічого окрім гіркоти і наруги. Вона слухала Бомжа, крок за кроком вириваючись зі зловісного кола, наповнюючись невідомою їй раніше силою, а він ділився, віддавав все збережене багатьма роками.

Однієї ясної, лагідної ночі вони побачили над Дніпром вогні. Стояли, мов зачаровані, коли несподівано у примхливому небі серед мільярдів зірок виокремилася невеличка групка, яка змінюючись, рухаючись, переливаючись, якоїсь миті висвітлювалася величезним промінним серцем

Відчуття у відчутті

Пам'яті Пауля Целана

Відчуття у відчутті, у напівпрозорій, напівзруйнованій пастці, що заховалася на узбіччі, у маленькому висохлому листку, що тріпотить від поривів вітру, у поодинокому дереві, що самотіє на протилежному березі річки, у плескоті води, невпинної та безкінечної, у дорозі...

...що кликала мене, затилювала, втаємничувала, була водночас рятівницею і спокусницею, розкриваючи світ принадний і світ зухвалий, світ людей підступних, ні, навіть не людей, зграї хортів, що нападали заду, кришачи на шматки душу мою.

Дорога починалася заквітчано серед троянд і маків, що ніжили моє дитинство, складаючи пам'ять, викохуючи маленького хлопчика, який, як і всі єврейські хлопчачки, мавив грати на скрипці. І щось-таки виходило, але не вийшло, не сталося скрипала, та музика залишилася назавжди — і звучала, і звучить багато років — по-різному звучить...

Дорога кликала відшукати Слово в його найвитонченішому прояві, у мікролітї існування, у пожежжі голосу і мовчання, у справжності кольору. Та світ — примхливий, і на зміну різнобарвності прийшов жовтий колір. Він був на всьому: на тілах, одязі, батькові, матусі. Із жовтого — не було вороття. Це він “висадив двері з петель”, отчі двері, до яких “моя ніжна матуся вже ніколи не прийде”. Жовтий колір одягнувся у Слово, з яким я народився, і від якого тікав.

Хто я? Скажи мені: хто я? Де земля моя? Тут чи там, чи може десь у далекому світі? Скажи мені? Дай відповідь. Мовчиш...

Я йшов, шукаючи себе “від порога до по-

рога”, пильнуючи Слово, що відлунювало у мені, моїй спробі не втратити первинне, що з молоком матері, що “з глибини Ковчега”.

У тому місті: імперському і сецесійному, у тої жінки по-хизацьки хтивої, у неї вдома, я вирішив, що віднайшов спокій. Та я помилявся. Хіба може бути щось страшніше від знехтуваної жінки. І справа не в віці чи чомусь іншому, та не міг я так — аби з ким, і дружбу зрадити, і повагу — не міг і не хотів. І згодом прийшла помста — довга і витончена у своїй ненаситності...

...і знову дорога, що зрештою привела до тебе, моя кохана, “мов кризь темряву нанесений знак чужої доби”. Ти огорнула мене теплом, ти зрозуміла мене, ти надала мені відчуття щастя. Тільки одного ти не змогла: звільнити від “мовних ґрат”, провести мене за те віконце, що загороджувало, ламало Слово у його зародженні і скільки б я не пручався, лише бачив “кружальця очей твоїх поміж пруттям”.

Я жив для тебе і ти жила для мене, ми писали одне для одного, ми творили свій світ, наші серця відбивалися в єдиному ритмі. Я пам'ятаю той день, коли ти намалювала наш подих, наш з тобою подих. Я мовчав, але ти чула мене, і з'явився той, що іде за нами — наш син. У день цей “небо стікало у тебе з очей”.

І все було би добре, якби не колір, що постійно нагадував мені: хто я і звідки прийшов. Він переслідував мене, він перетворював життя на постійну втечу. Пам'ятаєш, коли я кинувся з лезом на тебе, моя кохана, побачивши, той жовтий, той брудний, змішаний на крові й попелі колір. А це був лише жовтий шалик на твоїх плечах.

І я став боїтися себе, тіней і порожніх вулиць, облич і поглядів, слів і мовчання. Я опинився на “зламі подиху”, у точці, з якої немає вороття.

Відчуття у відчутті, у поспішній ході, у Слові, що переповнювало уста, у маленькому хлопчику, який зараз грає на скрипці на цьому мосту через річку.

У жовтому кольорі від ліхтарів...

У тобі, моя кохана...

У воді, що кличе...

У Словах, що шукають виходу...

Який місяць на дворі?..

Квітень.

Зимно, чомусь дуже зимно...

Відчуття у відчутті...

Дзвінок

Дзвінок пролунав несподівано і змусив здригнутися. Телефонував чоловік з минулого, який був поруч довгі роки, а потім... потім зник, загубившись серед інших випадкових і невідповідних подорожуючих.

Трохи поговорили про се, про те, трохи пожартували, трохи розпитали: хто, як, де? Все за правилами ввічливості. Раптом каже, що їде тим таки потягом повз моє місто, і на-

Катерина МОТРИЧ. Кого обрали зорі, той долає терни

Місячна розмова

Не пишється. І ночі наче половецькі коні. Як табуни. Їх половецький князь в степи жене. І місяць упівповні спочиває на підвіконні, Аскет-монах десятки літ вивчає все мене.

— Старієш, — промовля, — а я за тиждень — молодик. Не маєте того, що я над вами маю. Я бачу ваші душі і до вас я звик, Я у піснях купаюся ваших, як у ріках раю.

Ти мені виспівала тисячі пісень На гілці вишні, як пташа, співала, А Муза рвала вишні у поділ і саяв Божий день. В твої пісні себе й мене зачарувала.

Отак ми втрюх у цім човні й пливем. Я, постарівши, знову молодію. А юна Муза заведе тебе то в пекло, то в Едем, То у зневіру кине, то в надію...

І вибрала тобі вузьку та крем'яну дорогу, Ті, що в Фаворі вброд ідуть і навшаня Я чую ночами ти молилася все Богу, Як просиш Україну повернутись з вигнання.

Твоя любов до неї — суша кара. А вона зраджувала вже тебе не раз. Це скопиться ще не хліби, лише опара І з нього випече бодай окраєць тільки час.

Не рви душі, — гукаю тобі знов. Московський дух і кров зайшли у ваші гени. Пригадуєш: правес на Землі вода та дух і кров, Ці троє розривають Україні вени.

У москаля горить під лаптями земля Того він на чужі століттями втікає.

У болотах бісиця народила москаля — Відтоді він Україну до хреста і прибиває.

Московська ніч, повір, колись мене. Та довго тіні тьми терзатимуть Україну. Колись вона і їх, як пил з долонь здмухне. Коли у своїх душах подолаєте руїну.

І Небо бачить, як зелена усеїдна сарана Дотлумлює поля, сади, городи. Як Україна у ріці шукає й не знаходить дна, До горла підійшли їй потопельні води”.

Отак текла та місячна розмова, Отак і ніч кудись збігала, як ручай. Зоря Вечірня і зірниця світанкова Привітно усміхнулись — підпалили небокрай.

І місяць відкотився вдалину, І ластівка зі мною привіталась. Явилась Муза з оберемком полину: “Прости, волошки й маки не тобі дістались.

І не тобі осанна і Фавор-гора, Маленька грудка з неї на долоні. Сяйнула усміхом і словом: “Будь, мені пора! Прости. Втомилась. У вас меди навіть солоні”.

“В них сіль утрат, — їй кидая услід, — Це за синами плачуть квіти-медоноси. Вона вже в небі, як комета, як болід. Творець з своїх криниць вже воду носить.

У печях наших вже пала вогонь, Опара є, тож на хліби будем багаті. З Його любові і з Його долонь Зійдуть ще короваї в нашої хаті”.

Монолог

Ну, що Богдане, Йване, всі великі-яснолиці! Як там у вас ведеться зазвичай? Ваші дороги і вершини захопили ниці, Чи видно вам позеленілий рідний край?

Мо, ви повідаєте нам нашу таїну? Що печеніги, половеці, хозари в теремах? Що яничари на шматки січуть Україну Що фарисеї й садукее обернули все у жах.

Синедріон і полчища пилатів та іуд Зухвало витанцювують на цій руїні. Це, мо, прийшов до краю Страшний Суд, А ми наївні все волаєм: “Слава Україні!”

півжартома-напівсерйозно: чи не захочу я його побачити на вокзалі, бо зупинка довга — хвилин тридцять?

І хвиля накатом — тепла така, під саме горло і у розгін тілом — жагуче, на подиху, аж застогло, занило десь у середині, поруч серця. І забриніло музикою ледь чутною, щемливою. Добре, ще встигла з посміхом відповісти, що звісно — ні, ніхто ні до яких вокзалів не поїде й на тому розпрощалися...

...А воно засіло скалкою, і спогад, що захрипло нагадав про час минулий, розсіяний у наших сподіваннях...

...Вогко було того світлого ранку на вокзалі, коли я прийшла до потяга, і по тому ми — рука до руки прямували невимушено, наче так і було окреслено, а воно, таки було окреслено Небом, яке тішилося, переливалося нашими почуттями, шелестіло поруч вулицями міста мого народження...

І знову щось відверте налетіло, затамувало, аж дихання збілося — до запаморочення, до млявості, до божевілья, коли зникає будь-який розрахунок, а лишається тільки порух і дія.

Я викликала таксі, і почала змальовувати його здивування, і радість від зустрічі стрімкої і раптовою, і його очі, сяючі, сповнені острахом нової втрати. Я пригадала вокзал у Флоренції, коли ми в очікуванні вечірнього потяга говорили про велич творіння, і його сльози біля “Народження Венери”, сльози зрілого і сентиментального, наче дитина, чоловіка, сльози від багатства побаченого, від здійснення мрії.

Потім я ще раз бачила його сльози, і обличчя розгублене, надломлене образою, зсудомлене запитаннями: “Чому?” і “Навіщо?”

Ось і вокзал, і я, не дивлячись, не розпитуючи, стрімголов до перону, де завжди зупинявся його потяг, та натомість пуста, цілкова порожнеча, навіть сміття, що лишалось де-не-де, завершували прибирати. Я кинулася до одного, до іншого, із запитаннями, і лише розведені у відповідь руки, і тільки один, вже старший пригадав, що дійсно тут колись зупинявся у цей час потяг зі столичного міста, але давно, вже давно, як його відмінили. І я у розпачі від незрозумілого: а дзвінок, що пролунав сьогодні, він же був, і наша розмова годину тому.

Згадалось про річку, до якої двічі неможливо увійти, і про невідворотність сподяного, і ще щось подібне і розумне, і так зачотілося мені до тої річки, тої нестримної, п’яної вологості, і знову засаднило серце, і з грудей вирвався стогін.

Аж раптом, посеред колій я побачила невеличкий струмок, що з кожною хвилиною наводнювався, потужнів, і я ступила до нього, такою як була, на високих підборах, у яскравій модній сукні, ступила і омила нестримною вологістю майбутнього...

Задуха

Задзвонив телефон. Відповідати не було ні сил, ні бажання. Рингтон надирився, забираючи увагу на себе. Я дивився на ньо-

го: безглузда суєтність, наскільки не важливе все, що скажуть зараз у слухавці.

Повітря не вистачало... Я намагався його вхопити й не міг. Повітря зникало, змінюючи сутності.

Згадав про рибу, що постійно ворухає губами, шукаючи потічки наповнення своїх легенів. Вони ловлять повітря, плывуть, раптом зупиняються і довго дивляться на тебе, примруживши око, запитуючи: “Чому в розповіді про Всесвітній потоп нічого не сказано про рибу?”

А дійсно, чому? Можливо, їхній спосіб життя — це єдине спасіння, бо тільки вони не отримали кари Небесної. Та без повітря й риби — безсилі. І вони плывуть, жадібно схоплюючи губами краплинки кисню, власне, як і я, шукаючи порятунку в легенькому поруху.

Я був людиною, яка довела себе до межі, де чорнотіла прірва. Це був мій власний Потоп, моє випробування, коли на шальках балансує життя і смерть.

...Я намагався схопити повітря, та сил бракувало. Задуха вчепилася їдким спазмом, кров вирувала, ладна розірвати артерії. З’явилося панічне бажання вижити, стан, коли ти шукаєш будь-що. І в часі, коли стрілка терезів захиталася перед останнім рішенням, коли здалося, що межа зникає і залишається сама прірва, прийшла жінка — омріяна і кохана.

І все зупинилося... за крок, за пів кроку, пів подиху. Глибокого, останнього подиху, за яким — бути чи не бути? Посічене, переможене безліч разів запитання, освічене знаком оклику.

Світ став пласким, горизонтальним, відчайдушно двомірним. Почуття... воно приходить не очікувано. Йому потрібне тепло, солодкуватий присмак добра, віра у власні сили, а ще любов — беззастережна, божевільна.

І відкривається новий вимір, що несе спасіння: у вигляді очей твоїх, рук, губ або подиху, нестримного — щоби поворухнулися шалькі терезів і світ заграв веселкою.

А зараз, на обрії хижі хмари, як тоді, на Голгофі при слові Його останньому, і повітря завмерло в очікуванні, і розверзена навпіл храмова завіса, і межа між світом живих і мертвих, і одвічна спокута...

Та ледь помітний рух повітря, доторк рук, краплиною полишений блиск очей твоїх і сонце — винагорода серед хмар.

Розімкнуті лещата задухи, дихання, як перемога, як відродження і ти, і світлість твого волосся.

...Знову задзвонив телефон. Рука механічно потяглася до слухавки. Ось я і повернувся...

Мелодія

Раптово, як різкий біль, як сполохана блискавка, що на мить висвітлює темну, загублену в морозі ніч, прийшло зсаджене розуміння втрати, окресленості провалля, до якого скочувалося те, що раніше тішило і надихало.

Бракувало повітря, і серце, без цілющих потоків, починало збоїти. Воно втомилося вірити, берегтися в очікуванні та бігти оголено назустріч зневаженій мрії...

...Мелодія прийшла нізвідки, з’явилася і почала жити начебто існувала тут завжди. Просто раніше її ніхто не чув, а сьогодні раптом вона зазвучала у першотворній цноті. Мелодія була ліричною і тужливою. Вона прокаралася у глибини серця, сягнула до втаємниченого розуму. Вона огорнула душу.

Мелодія була про нас з тобою, про почуття, що межувався самотністю на вузькій мережці і розліталися світом. Мелодія заворожувала відвертістю того випадкового поцілунку, коли все наосліп закрутилося і мости, що залишилися позаду вшент відгоріли.

Мелодія лунала тонко і невимушено, запрошуючи у навколишність неможливого. Вона стелилася найвитонченішим шовком, шелестіла ще молодим, але в’яучим листям, вона пробуджувала спогади...

Я зайшов до спальні, це була заборонена територія, я ніколи сюди не заходив, бо намагався завжди зберегти запах твого тіла, але... запахів не було, вони зникли, полишивши пустку...

...Мелодія боронила химерність прийдешнього дня, його незворотний смак, його винятковість від пробудження до сну. Мелодія дарувала спрагу забороненої насолоди...

Я підійшов до телефону — довгий з перервами відгук. Я опинився на самоті, один. Ні, ще була мелодія — лірична і тужлива, як життя, що проживалося з кожним днем все швидше.

Я дослухався до мелодії: вона кликала у безкінечність...

Я дослухався до мелодії...

Я дослухався...

Я...

Талант

Таке пишеться тільки на подиху...

І не варто хулити когось, коли неспроможний, бо ніхто, окрім Творця, не дарує таланту.

Ти міг народитися вродливим, але час прибирає вроду, ти міг народитися розумним, та піти іншою дорогою, і розум зачлинувся би у суєтності, ти міг взагалі не народитися, але — народився. Народився талановитим, тож шануй, дароване Небом, не марнуй, не три його на порох...

Я зупинив слова, перевів подих і придивився до зали. Глядач мовчав, чекаючи продовження, покладаючись на вміння та інтуїцію автора.

Монолог був про людей, які безупинно мандрували через моє життя, та про мене, про моє внутрішнє, спотворене безмірною лінійю і безпідставною вірою, що ми ще встигнемо.

На сцені нас було двоє: я і музикант, який народжував звуки з небесної, янгольської плоти і дарував їх за безцінь, за мить,

Я з “ферми” вибігла, бо ждав мене Пегас. “Ти там чужа”, — його зіниці проказали. Щось із Небес шепнув мені земляк Тарас: Навіщо “ферму” цю його ім’ям назвали?

А коні мовби і не винні — класик це сказав. На “фермі” вони зайві. Це ізгої. “Є рівні, є рівніші” — інший так про “ферму” написав. Там псарнею несе і густо пахне гноєм...

По такій “правді” і живем, блукаємо в Синаї. Прядемо пражу днів, хтось в’яже з них вузли. З колгоспу мовби й вийшли, але вовчі зграї Пантрують “ферму”, де правують лиш козли.

Великі, праведні, мій Господи, Твої діла, Але в людині, вибач, Боже, помилився. “Вона лиш тіло”, — Ти прорік. І духом премала, Сказавши це, Ти смутком причастився.

Із цього сну я вийшла, як з болота. Простіть, тварини, кращі ви за нас. Великі люди в зрадах, та малі в чеснотах. Плывуть, як вівці й оскверняють час.

Сивіла посивіла б від такого сну. І коні довго мили гриви від образи й скверни. Лише Пегас розсипав сміх і привітав весну. Й прорік: “Кого обрали зорі, той долає терни!”

коли натхнення і щастя зливалися єдиним промислом. Ми інколи виступали разом, завжди легко і невимушено. Ми обоє любили життя і грілися у його промінні, сповненому...

...Талантом, як подихом свіжого, позимного лісу, як почуттями дорослої, досвідченої жінки.

...Талантом, як першим теплим дощем, від якого не ховаєшся, а навпаки вибігаєш, віддаючись очищенню. Талантом, як вибухом пристрасті, неприборканої, відвертої, для якої не існує межі. Талантом, як поглядом коханої, коли світ шепотить і усміхається.

...Талантом дарованим мені, талантом дарованим музиканту...

Акорд ще лунав, слово ще звучало.

Я і музикант...

Ми зробили крок до глядачів і схилилися у поклони...

...зникаючи поволі зі сцени, із зали...

...полишаючи по собі музику і слово, що переливалися у просторі загадковою веселкою...

Янгол

Пам’яті Олександра Вертинського

І тоді прилетів янгол... Я завжди думав, що янголи білі, а цей — жовтий. Не червоний, не чорний — жовтий. Дивно. Хоча, що мені до кольору — головне, янгол прилетів...

Було трохи лячно і ніяково: янгол мовчав і я — ні пари з вуст. І раптом трохи віддалено, тихо, під шипіння старої платівки долинув голос.

Актор співав трагічно і відчужено. Слова переливалися, боронили душу від суєтності. Я заплющив очі, поринувши у світи, де постійно гріє сонце, де я потрібний і жаданий. Потрібний... Може, залишитися там самому?

Але ж я не один, нас — двоє: я і янгол, що з’явився раптово, невідомо звідки. Він — поруч. Я простягнув руку і відчув тепло, як тоді, пам’ятаєш, коли ми були разом, і моя рука знаходила твою, тіло твоє. Пам’ятаєш?..

Ні, мабуть, не пам’ятаєш: був вечір, що приніс нам радість, наповнив ніжністю. Захопив, заколивав, зашепотів піснею, про почуття, загублені у маренні днів, про серце, затиснуте в долоні божевільного П’єро. Невже, не пам’ятаєш?..

Янгол мовчав, і музика лилася з Неба, а може і не з Неба, голос дарував фразу за фразою, голос промовляв слова, від яких всередині ставало сумно і бентежно.

І коли на останній ноті, на верхньому “до”, тримаючи відчайдушну паузу, він зупинився, я зрозумів: янгол прийшов по мене, а те що жовтий, то у кожного свій.

Тоді кинувся все перелаштовувати, відгравати назад. Спробував встигнути, а, головне, відчуті тепло твоє, подих твій на своєму обличчі, ще раз відчуті смак губ твоїх.

...Та — різкий, фінальний акорд, обірваний на половині фрази, голос і жовтий янгол з тугою в очах...

Моління

Це вже сокира коло стовбура й коріння. Сліпі побачать, а глухі почують голос Твій. Нема раба, патриція, а є Твоє творіння І поминальні дзвони, тіней людських рій...

Рубає Бог вселенське хворе древо, І котиться відлуння по світах На планетарному престолі свічки мєво Тремтять і ходять поміж люду страх.

Чи винен змій чи Єва завинила, Що в Вавилонських ріках згіркла і вода, Мо’ довго у Євфраті коси Єва мила І збігла в Межиріччя її сила молода.

Тепер з планети плавом піший люд Пливе до Бога — кайся чи не кайся. “Не сотвори”, “не вкраль” і душ вселенських бруд Сокира у руках Творця вистукує: жайхайся

На торжищі, де і любов давно немов товар, Планета дзвонить, як Іуда срібняками, Вкраїна ангелами множить, Отче, твій Олтар, Тож, Матір Божа, омофор розкинь над нами.

“На полі крові” в Україні є своя Голгофа. Прелютий аспид розпинає нашу матір і січе. Якщо її зірве з хреста вселенська катастрофа, Підстав їй, Милосердний, руку чи плече...

Хто з вас розсіяв зерна цих проклять, А ми покійно: “Так написано нам на роду...”. Пришліть нам Кожум’яку, щоб здолав цю тать, Сірка, його правицю, поверніть Сковороду!

І заберіть ці полчища рабів. І ріки чисті нам пустіть для омовіння. У цього древа, що плодами так здрібнів, Усетворящий! Поміняй навіть коріння!

Байка про “ферму тварин”

Присвячую високопоставленому комітету

Та й сон, бігме, чудний мені приснився. Загнав мене на “ферму” до тварин нечистий дух. Стою, дивлюся — чудасія: цап телівся. Я мовби кінь, і карий щось ірже до мене вслух:

“На “фермі” цій нічого не змінилось, Міняють фуражирів, сторожів, собак. І хоч тобі це все лише приснилось, Але в цій “фермі” тхне і пахло завжди так.

Їй-бо, не кинуть оберемок сіна І виженуть, а я тут чесно відслужив. Та й в тебе гарна грива, хоч і кисла міна Он бачиш, той бульдог немов оскажений.

Бугай його дойма і вівці дибки стали, Ревло і бекало: “Коней за браму, ферма для козлів!”. Дали собаці кістку, хвіст свинячий обіцяли, Пес впав на задні й стать на рівні не посмів.

Старий служака пес — ні “теплій, ні холодний”. Хоч зовні лев — прогнеться — мишеня. Десь там блукають тічки, злі, голодні, А він в ошийнику й ланцюг його броня.

Бугай аж обрєвівся про любов останню, У пса звело хребет, як від правця, Хор баранів співав вівці осанну: “Віват—віват! Нехай живе вівця!”

Пес вигавкав гривастих — хвостяру не дали. В сторожових щербата доля-прешербата. І ні осанни не діждався, ні хули, Спровадив, ну й біжи, маржино волохата!

Отак воно бува — комусь підставиш ногу, Холуйську ревність викажеш в злобі, Отак прогнєшся — не в молитві Богу, А гнів Його дістанеться тобі.

Нас вигнали обох — ловіть собі Пегаса! У вас є воля, луг, зимівля вам — куші! Впрягли б вас у гарбу, чи воза-тарантаса, А так ловіть веселку й сонячні дощі!

Галина Пагутяк. Авторська сторінка

Мертві бджоли і українська мова

У давнину вірили, що бджоли — посланці Бога. Пасічник мав право не складати присягу в суді, бо його заняття було найкращою рекомендацією: він тримав увесь світ зі своїми бджолами, отже, був святою і мудрою людиною. Без бджіл, джмелів, ос, метеликів вимре все живе. Про бджіл завжди казали, що вони помирають. Як про людей.

Через те, що жадібні ділки агрохолдингів задля прибутків понавозили пестицидів, бджоли масово помирають, але ніхто не оголошує жалоби. Ставлення пострадянських українців до довкілля настільки жорстоке й цинічне, що не вкладається в голову. Починаючи від спалення трави, вирубування лісів і закінчуючи садистським ставленням до тварин. Ніде немає такого у світі. І це все обертається хворобами, насильством над людьми, масовим отупінням населення і врешті знищенням власної держави. Не бачите зв'язку?

Тоді поговоримо про мову, українську. До бджіл байдуже, хоч вони є частиною екосистеми, завдяки якій існують люди. А про мову кожен може щось сказати. Наприклад, що її на хліб не намажеш. Або що воюють і російськомовні (так кажуть у телевізорі). Мова не може існувати у ворожому, токсичному середовищі. Як і бджола. Захистити її від зарази, що проникає через ефір і повітря, неможливо. Зараз вона існує лише для того, щоб здати ЗНО, у книгах, і в групах її активних носіїв. Там вона відносно здорова. В інших сферах буття вона відсутня або деформована.

В основі умертвіння бджіл та української мови лежить егоїзм. Мутований, збочений, хворобливий. Аби мені було добре. Але добре нікому не буде, коли людина лежить колодою, замість того, щоб рости деревом: кроною до сонця, корінням до землі. Іншого просто не буває. Інше — мертве. Натомість світ повернутий: мертві посланці Бога, мертві пророки, мертва мова, якою бояться говорити вголос. А по землі повзають ненаситні хробаки, сліпі й безпорадні, які вважають себе вершиною еволюції й готові зжерти кожного, хто думає не так як вони. Вони завжди невдоволені й нещасливі, бо здогадуються, що існує інше життя — гармонійне і від того радісне. Сповнене сенсу і зігріте любов'ю.

Данайці з їхніми дарами

Після Троянського коня посипались дари данайців. А дзвіночок прокалатав давненько. На патріотичній хвилі, на початку війни, Львову запропонували побалакати московською. Потім мала відбутись здибанка пісателів Донбасу і Лугандону з українськими письменниками. Не дуже вишло. Не сприйняло суспільство категорично. Що ж, підемо іншим шляхом — тіпа європейським. Зачистка програми з української літератури від знакових творів і заміна їх безталанним укрсучлітом. Невдоволених посікли як капусту, бо ж постмодерн попереду всієї планети. Фоліо і КСД тихенько клепає переклади шедеврів укрсучліту московською, аби читало населення, яке боїться української мови як чорт ладану, а тому вивчити не може. Автори були не проти, хоч їх і не дуже питали. Так і жили.

Тут раптом Ілля Стронговський вдарив по святому Львову з улюбленим у середовищі інтелектуалів Видавництвом Старого Лева, яке, виявилось, співпрацює з країною-окупантом. Інтелігенція розділилась і показала, хто є хто. Були ридання, плачі видавців і авторів-колаборантів, ні, брешу, спочатку ті огризались дуже грізно. А вже потім почали нарікати на зацьковування. Цікаво, хто перестав купувати в них книги і як довго це тривало? Видно, не довго.

Троянський кінь зайшов в Україну, тим більше, що влада самі знаєте, яка, і яке, просто Господи, міністерство, одне й друге. Тим більше, що Європа може багато, але боронити нашу національну культуру не в її компетенції. А тут диявол поспав на землю підмогу — коронавірус з усіма його економічними наслідками, які особливо боляче вдарили по національній культурі, нелюбій і незахищеній. Бідна “патріотична мережа книгарень

“Є”, жалібно завиваючи, оголосила про свою колаборацію з окупантом. Її колишні клієнти запліскали очі на шалену закрутку цін та інші не дуже цивілізовані методи, менш відомі загалу, промоцію окремих авторів і т. д., і залишали в касі кровні гроші. Цікаво, доки триватиме бойкот? Зразу ж, аби розпорошити протести, принесли ще одну порцію данайських дарів — скасування ЗНО з української літератури. Який чудовий подарунок українофобам! Ваша українська література ніч не варта, ми вже вигнали її зі школи, тепер з книгарень, і щоб закріпити успіх — зі ЗНО. І який сенс тоді видавати книжки українською мовою і українських авторів? Жодного. Хай вимирають, аби процвітав російський книжковий ринок.

А що після данайських дарів, яких буде ще немало? Те, що було завжди. Досвітні огні в темряві модерного мракобісся, якщо навіть немає гарантії, що сонце ззагалі зійде. Чи може нарешті активний спротив? Наразі Сибір нам не загрожує, і тюрма також.

Ваші російськомовні діти

Пригадую ті свої нечисленні поїздки з “Книжковим двориком” на південь і схід, звідки я поверталася з різними відчуттями, часом пригнічена, часом збентежена, писала про те, що бачила, а потім читала обурливі коментарі від тамтешніх українців. Я ніколи не торкалась одного питання, але тепер, коли пані Люба Хомчак розмовляє з янголами, і її ніхто не зможе замінити, і навіть такі десанти раз у рік, коли українці мали змогу почути українське слово в своїх зросійшених містах, шезнуть, вирішила послати останній привіт у Черкаси, Херсон, Запоріжжя, Краматорськ, Чернігів тим людям, які підтримують українське. Не так про них, як про їхніх та не їхніх дітей. Я не маю на меті когось образити, просто намагаюсь зрозуміти, чому українських діток виховує чужа, ворожа держава.

Черкаси. На презентацію книги молоді письменники вчителька приводить цілий клас. Випускний. Всі діти разом з вчителькою розмовляють російською. В них навіть і гадки немає, що це не комільфо. Модератори з Києва розмовляють з акцентом, зразу видно, якою мовою вони спілкуються. Переключитись на українську мову дітям важко, а звідки беруться молоді вчителі — українофоби, для мене загадка. Дорослі в Черкасах розмовляють здебільшого українською, діти — винятково російською. Ну, нехай, мова вулиці, мімікрія, щоб не зжерли і не затролили. Але є етикет — ви приходите підтримати українську книгу і українського автора, які виявили вам честь і прийшли до вас у гості, на ваше ж запрошення... Продовжувати далі?

У Запоріжжі весь персонал Книжкової виставки вітає львів'ян мовою окупанта. Це не те, що не комільфо, це політика і світоглядна позиція. Чіткий сигнал — то вам не Галичина, переживайте.

Підходять за автографами батьки з дітьми. Той, вкрай не чисельний гурт людей, які або викладають українську літературу, або перейшли на українську мову відносно недавно. Тут же при мені звертаються до власних дітей російською чи телефонують російською рідним. Якою мовою вони розмовляють вдома з дітьми? Правильно, російською. При чому нарікають на утиски україномовних в своїх містах владою і токсичним середовищем. Можливо, вони вірять, що діти повинні самі вирішити мовне питання? І самі стануть патріотами? Якщо вдома немає української мови, цього

ніколи не буде. І прочитавши кілька українських книжок, не опануєш розмовну мову. Вдома і тільки вдома дитина навчиться і розмовляти мовою свого народу, і здобуде для себе культурний код. Це — джерело її сили і духу.

Я спокійна за галицьких дітей. Їм є кому зробити зауваження. Вони знають, що україномовне середовище, незважаючи на деякі прикрі явища, в нас сильніше. Це не означає, що виховання мовного патріотизму треба у Львові спускати на гальмах. Мова спілкування в соціальних мережах, музичні вподобання теж вимагають уваги батьків. Ви ж не толеруєте вживання наркотиків, дитячий алкоголізм, агресивну поведінку, еге ж? То чому не намагаєтесь захистити власних дітей від мовного культурного насильства? Те, що для вас данина моді — спотворені імена, серіали, пісенний контент — для них може стати основою, яка визначить їхню долю. А отже й долю України, якій найменше потрібні мовні хололі, пристосуванці й обмежені люди. Їй потрібні успішні, оптимістичні, сильні особистості, які зуміють захистити своє, рідне.

Чернігів. Я розповідаю не так про свою творчість, як про проблеми в суспільстві. Сама згадка про мову одразу напружує присутніх. За стінами бібліотеки я жодного разу не почула української мови. За два дні. Жодного. Я навіть у Херсоні, який виглядає як “город русской славы”, почула кілька разів. В очах цих дорослих людей — страх. Вони слабкі й неповороткі. Вони бояться батюшки, сусідів, начальника більше ніж Путіна. В них зашиті роти. І своїм дітям вони теж захищають роти. Хрестиком, хрестом на майбутньому України. І коли вони потім гніваються за ці мої слова і просять більше не приїжджати в Херсон чи Чернігів, то вони ще більші сепаратисти ніж я зі своїми Бойківщиною та Бескидами. Їхня травма постійна, вони передають її у спадок своїм дітям, а моя — тимчасова, бо я живу в Україні, яка не може не бути українською.

Кров опирів (Не читати супроти ночі)

Мене важко чимось налякати. Всілякі махабричні історії читаю охоче, якщо вони автентичні, а не силіконові від масової культури. Боятись, звісно, треба живих, а не мертвих. Правда, наші предки боялись опирів (вживаю тут місцеву назву), які могли бути і живими, і мертвими. Ласки живих запобігали — були ті люди корисні, що віщували майбутнє, керували погодою, і сердити їх було не варто. Чоловік міг за просто смерти до трьох днів, якби застав живого опира за специфічною роботою чи на відпочинку і розповів про це комусь. У моєму Урожі так бояться опирів, що не розкривають їхніх імен навіть після смерті.

Але ця інформація мене дійсно вразила. В нас я не чула, щоб мертвих опирів пробивали осиковим кілком, і не хіба опирів. Під статус нежиті, тобто тих, хто надокучає людям після своєї смерті, підпадають усі, а найперше самогубці, чарівниці й грішники. Тому коли труну вдаряють об поріг, відчиняють вікна після похорону, чи ставлять воду на ніч на стіл, то це про всяк випадок. Принаймні так вважали відомі українські етнографи минулого.

Отже, під час епідемії холери 1831 року було відкрито справжнє полювання на опирів. Про спалення опирів у селі Нагуєвичих ви, певно, знаєте. Про це написав цілий нарис Іван Франко. Але були й інші статті. Наприклад, стаття Зенона Кузеля в Записках НТШ за 1907 рік. У Славському, що біля Ктелю, під час епідемії люди звернулись до знахар з сусіднього села. І той вказав на опира, на шастя, мертвого. Громада прийшла на цвинтар і дарма, що гріб був запечатаний священником, розрила могилу. Знахар поліз у яму, пробив осиковим кілком голову мерця (не серце, як люблять зображати у фільмах про вампірів), а потім наточив з нього крові, змішав з горілкою і дав людям пити зі словами: “Він пив нашу кров, а ми будемо пити його!” Це, звісно, не допомогло здихатись зарази. Коли знахаря викликали на допит, той знизав плечима і заявив: “Якби я сего не зробив, то вимерло би ціле село.”

Наскільки глибоко сплелось язичництво з християнством, свідчить і те, що у 18-19 століттях деякі священники часом самі виконували цей древній обряд, відомий у багатьох народів. Зенон Кузеля цитує слова священника: “Дайте осикового кола, заб'ю йому в голову. Більше він ходити не буде, бо то є справедливий (справжній) опир. Він би був 7 літ людей потинав..” Напевне той священник походив з роду волхвів, які ще у 16 ст в Європі часто вдень ховали мерця в освяченій землі, а вночі викопували з громадою і спалювали десь в лісі, справляючи тризну.

Сучасна демонологія нащадок тієї, виголошеної советчиною етнографії, яка займалася побутом та календарними обрядами, і то дуже поверхово, не залучаючи праць зарубіжних етнографів і, особливо, цнотливо остерігаючись українських націоналістів. Але тепер віднайти щось значно важче, хоча й можливо. А український люд тим часом живе без страху Господнього, без усвідомлення того, що кара за зло рано чи пізно наздожене. Люди, які обрали Лозинського-вбивцю головою ТКГ, кажуть тепер: “Ну, то й що з того, що вбив? Зате скільки він добра людям зробив!”. Чим вони кращі за тих, хто пив кров опира, змішану з горілкою? За тих, хто ходить на чолі з мером по Львові хресною ходою, заплісуючи очі на те зло, яке заподіяв він старовинному місту та всім львів'янам? Та сама темнота і відсутність морального інстинкту.

Галицькі приповідки

Скільки прислів'їв може процитувати випускник української школи? А дорослий українець з вищою освітою? Журналіст? Письменник? Про те, наскільки часто використовують їх у мовленні, краще не питати. Тим часом перекладачі і редактори мають велику потребу в тому, щоб знайти українські відповідники тих чи інших фразеологізмів, освіжити текст. Словник Павла Номиса знають усі, а про “Галицькі приповідки” Григорія Ількевича чули одиниці. А зібрав їх етнограф в Галичині майже три тисячі і вони надзвичайно колоритні. Та й “Наука добромилська” Яна Шасного Гербурта (початок 17 ст.) є свого роду словником, де подаються польські та українські відповідники латинських афоризмів.

Про Григорія Ількевича (1803-1841) є блискачуща стаття Андрія Франка у 109 томі Записок НТШ за 1912 рік. Народився етнограф у Новому Селі на Жовківщині в родині економа, згодом вивчився і став навчати інших у Коломиї. Знав латину, польську та німецьку мови. За порадою Якова Головацького, натхненний ідеями Руської Трійці, Григорій почав збирати зразки фольклору. У рік його смерті у Відні вийшли “Галицькі приповідки” накладом 500 примірників, які дуже швидко розійшлися. Чимало тих приповісток я чула у себе в селі, тож мені стало аж тепліше на серці, що все минає, а приповідки живуть і завжди актуальні. Може цей разочок перлів стане вам у пригоді й прикрасить вашу бесіду. А щоб знайти більше, мусите потрудитися. Записки НТШ є в Інтернеті у вільному доступі.

Є багато — минеся, є мало — обійдеся.

Коли-м ся добре мав, то мене і сусід знав, а коли худина — забула і родина.

Гучно, бучно, а п'яти голі.

Каменя не дав би голову провалити.

Скорий як медвідь за перепелицями.

Тримається як п'яний плота.

Знається як свиня на перці.

Натура як у тура.

Не полюбиш на брудно, то на чисто трудно.

Як маєш в торбі, то сядеш й на горбі.

Не грай, кітко, з песиком, бо тя вкусить.

Бідний як мак начетверо.

Грицо, не спускайся на дурниці.

Де ся не палит, там ся не курит.

Де хвіст рядит, голова блудит.

Вовк і раховані вівці лапає.

Мав пес буду.

А ось ці мені особливо сподобалися:

Чекай, грибе, заки тебе хтось здибе.

Песі голоси не ідуть під небесі.

(Про сучасну культуру)

Ось так.

І — Аби вам ся гарбуз не покотився.

Ілько КОЛОДІЙ,
м. Львів

Закінчення.
Початок у ч. 44 за 2020 р.

III

У Станіславі Євген Желехівський упритул береться за роботу над словником, який, за його словами, має стати “ученим і кріпким захитником нашого язика”. У нього є чіткий план. “Мій словар, — пише він до Олександра Барвінського, — роблю я на основі устної народної словесности, даліше оброблене обійме літературу класичну. Бажав бим спорудити якнайновіший словар”.

У листі до Михайла Драгоманова детальніше обґрунтує принцип “зложень” словника. “Разом з Вами, добродію, стою я при тій задачі, що малоруська література має свою підвалину в живім язичі народа, в єго устній словесности, котра так дивну одностайність язика, єго загальність для всіх піднарічій малоруських представляє. Особливо замічено то при піснях. Тому ж то, укладаючи словар русько-німецький, передовсім взяв за основу матеріяли устної народної словесности, а відтак обійму і класиків наших, як Основ’яненка, Шевченка, Марка Вовчка, Шашкевича, Федьковича й ін.”

От тільки часу постійно бракує. Ще у Перемишлі звертався до шкільної ради з проханням надати йому піврічну відпустку, або принаймні зменшити навантаження, аби приділити більше уваги словникові, але остання зі “звичайною єї панською грубостію” відкинула його мотивації.

... Перший рік роботи в Станіславській гімназії минув непомітно. За конспектами, уроками, студіюванням літератури для майбутнього словника. Желехівський, правду кажучи, чи не вперше в житті відчув утому. Не так, може, фізичну, хоча й здоров’ям особливим похвалитися не міг, як моральну. Душевну...

Йому йшов уже тридцятий рік. Життя змалку протікало самотньо. За роботою самотність здавалася не такою відчутною, зате, коли вже приходила, боляче ранила серце. Особливо влітку, в пору вакацій, почувався одиноким. Не надто рятували візити в Кудобинці. Мати ставилася до нього приязно й тепло, проте у неї були свої клопоти. Померла одна донька, хворіла інша...

У серпні 1873-го летять з Кудобинця сумні рядки до друга, адвоката Мелітона Бучинського у Станіслав. “Хотів би я справді оженитися тої осені, але віддай якось тяжко мені. Може й так зістану без жінки. Освоювався я з тою мислю від давна”.

Та воістину “несповідимі” справи смердні. Не мине й півроку, як Євген писатиме дядькові до Перемишля уже зовсім з іншими почуттями: “8 лютого, в неділю, повінчаюся з панною Аделею Бобикевич, дочкою священника Антонія зі Студинки під Калушем, 3 милі от Станіслава”.

Юстин Желехівський зрадіє приємній звістці від племінни-

У пошуку скарбів словесних

Слово про засновника станіславської “Просвіти”, автора “Малорусько-німецького словаря” Євгена Желехівського

ка і охоче приїде заступити йому “отця при таким важнім акті”. Весілля не буде гучним, але високих гостей на ньому не бракуватиме. Коло пана адвоката, друга Мелітона Бучинського, сидітиме відомий на всю округу суддя з Тисмениці Тит Заячківський, коло дядька Юстина — знаний професор “філософії” Юліан Целевич... По чарці випивши, пожвавішають при бесіді “о справах громадських” отці Антоній Бобикевич і Тадей Жегалович...

Того ж року, 18 грудня, у Желехівських з’явиться первісток. Напередодні свята Миколая питання вибору йому імені відпадає само собою, і батько з перших днів кликатиме сина не інакше, як Микольцом. Євген також “сам” вибрав собі ім’я сорок літ тому. Народився 24 грудня, а 23 і 26-го припадають на дні мучеників Євгенів — Кесарійського і Севастієвського... Така вже традиція в роді Желехівських... Зрештою, серед людей, що прислуговували Богові, це було звичне. Через півтора року, наприкінці липня, з’явиться Маринка, також на честь святої великомучениці.

Головним опікуном і вихователем дітей буде Аделя. Він цілими днями пропадатиме на роботі й лише ввечері загляне до них на кілька хвилин. Коли вкладаються спати, гасова “лямпа” горітиме при Євгеновому бюрку до півночі.

Та робота над словником просувалася повільніше, ніж планувалося. У 1877 році мав намір його завершити. Але настав уже 1879-й, а кінця виснажливій праці не було видно. Для роботи потрібна спеціальна література. А де її візьмеш, коли й так живеш доволі скромно. Доводиться уже продавати книги з власної бібліотеки. “Вибачте мені, що я труджу Вас моїм так приватним ділом, — пише Желехівський до студента філософії Львівського університету Леоніда Заклинського, — брак грошей, а видатки надзвичайні силують мене розлучитися з тим моїм добром”.

Робота розтягується ще на дватри роки. Та раптово її доводиться перервати цілком. Якось непомітно, зненацька на щой Желехівського з’явилася болюча пухлина. Станіславські лікарі розрізати її не відважилися. Довелося їхати до Львова. На початку березня Желехівського оперують. На перший погляд, вдало. “По щасливій операції гоюся”, — сповістить Мелітона Бучинського. Та згодом справа поверне на гірше. 30 березня тому ж другові зізнається: “Вернув я зі Львова, але невилічний. В середу, 2 квітня рано, виїжджаю до Відня до доктора Більрота”. Він ще не знає, що пухлина на щой — злоякісна!

Після повернення з Відня знову засідає за роботу над словником. Підбирає і систематизує слова із творів Стороженка, Куліша, Марка Вовчка... Звертається до Олександра Барвінського з проханням роздобути для нього “Малоруський літературний збірник” Мордовцева, “Буквар”

Шевченка, “Южнорусский сборник” Метлинського, “Ластівку” Гребінки, “Історичні думи” Максимовича...

Желехівський не таїться зі своєю працею. Охоче прислухається до порад фахівців. На ранній стадії укладання словника допомагав авторові Михайло Драгоманов. Дещо пізніше його науковим “керівником” став загальновідомий у європейському світі філолог-славист Франц Міклошич. Авторитетний вчений, ознайомившись з капітальним задумом станіславського педагога, схвалив основні засади побудови словника, а також запропонований у ньому правопис, що дістав згодом назву “желехівки”.

“Желехівка” з 1886 року пробивала собі дорогу в життя, а з початку 90-х була офіційно запроваджена в школах Галичини й Буковини. Її також використовували у виданнях народовців та НТШ... Сприяла зближенню західноукраїнського правопису зі

нок... Часто курсував до Львова. Врешті-решт, удалося видрукувати перший том. Наприкінці року прочитав і першу рецензію на свою працю. Відгукнувся відомий педагог, етнограф Каленик Шейковський. Аналіз був скрупульозним і кваліфікованим. Це тішило Желехівського. Він згоден з автором рецензії. І з його похвалою, і критичними заувагами. У словник справді потрапило занадто багато іншомовних слів, у багатьох — неправильний наголос. Вистачало елементарних описок, що особливо небажано... Все це треба врахувати при підготовці другого тому. Отже, знову — за діло!

Нерідко працю переривали гості з навколишніх сіл. Не було днини, щоби хтось із селян не “запукав” до дверей “професора” Желехівського, який приймав їх з “отвертими раменами, запмагаючи їх цінними радами, книжками та заохочуючи до закладення читальне, братств тверезости”...

Желехівський і сам виїжджав у гості до селян. У Станіславі був головою “Просвіти”, яку сам зорганізував, радником міста, членом повітової ради, “надзорцем” філії “Народної торгівлі”...

А в останні місяці свого життя ще брав участь у створенні “Товариства руських жінок”.

...Був стомлений, виснажений працею і хворобою, але на площу Ринка, 6, де 8 грудня 1884 року відбувалося перше засідання жінок, таки пішов. Адже в ньому братиме участь Іван Франко!

Ще 4 жовтня 1882 року в листі до Івана Белея Желехівський назвав його “велетнем нашої літератури”. Їхні стосунки якраз тоді зав’язувались. 12 листопада 1882 року Франко з Нагуєвич писав до Михайла Павлика: “Слова наші спільні і мій пізніший збірник я передав Желехівському”. Свої відкритки чи листи до Франка підписував, як “ширий друг Евг. Желехівський”. Та знайомство було заочним. А 4 серпня 1884 року, коли Франко на чотири дні приїхав до Станіслава, “комітет місцевий” під проводом Мелітона Бучинського і “при повній допомозі зокрема Євгена Желехівського та Леоніда Заклинського” постарався “о вигідне поміщення вандрівників по приватних домах”, ба більше — “русські дома професорів Желехівського, Заклинських, Ключенків і др. були головними центрами численних сходін”, “роїлись гостями”...

І ось Франко виступає перед жіноцтвом у приміщенні “Руської читальні”, відзначає Аделею, його дружину, котра бере “живу” участь у громадському житті. Йому приємно це чути, як і те, що “велетень літератури” підтримував починання Наталії Кобринської і не раз наголосив на значенні такої жіночої організації. Приємне й те, що його Аделя обрана в заступниці до пані Наталії.

У перерві Франко підійде до Желехівського, аби пригадати літню “вандрівку” в Станіславі і ще раз подякувати панові про-

фесору за допомогу у “квартируванні”. Перекинуться кількома фразами про корисну працю станіславського професора, що “нашій мові скарбницю здвигнув”.

Більш вичерпну характеристику словникові Желехівського Франко дасть у “Нарисі історії українсько-руської літератури”: “Треба згадати деякі важливі публікації, що діяли з народо-вещького табору окремими книжками... В першій лінії тут треба згадати “Малорусько-німецький словар” Євгена Желехівського, учителя гімназії в Станіславі... “Словар” Желехівського, як на свій час, був дуже добрий і, прийнявши фонетичний правопис, зробився основою пізнішої побіди фонетики в школі і урядах. Се була остання і найкраща праця чоловіка дуже симпатичного і широго народолобця”...

Чимало часу забирало у Желехівського листування. Його адресатами були уже згадувані Драгоманов і Міклошич, Омелян Огоновський, Олександр Кониський, Іван Нечуй-Левицький, Юрій Федькович, Іван Белей, Іван Франко...

...На початку 1885-го у листі до дядька Юстина Желехівський напише: “Весь мій час пожирає тая тяжка непереробна праця. А мене моя біль не покидає”. Через півтори місяці Юстин Желехівський прочитає в “Ділі”: “Євген Желехівський, професор висшої гімназії в Станіславі, предсідатель станіславської філії общества “Просвіта”, автор малорусько-німецького словаря, хороший педагог і трудолюбивий діятель упокоївся в середу вечером в силі мужеського віка”.

Це сталося 18 лютого. Йому йшов сорок перший рік. Другий том словника упорядковував до друку соратник по гімназії Софрон Недільський.

...В останню путь Желехівського проводжав не лише Станіслав, місто, в якому жив і працював понад дванадцять літ. М’яли в руках капелюхи й вушанки символі міські інтелігенти й дядьки з навколишніх сіл. Не злякалися завірюхи друзі й побратими зі Львова. Молодші гімназисти несли численні вінки, старші — домовину з тілом покійного. Били церковні дзвони. За домовиною йшла, ридуючи, дружина, заплакала Микольцо і Маринка. Посивілу матір покійника вів під руку статецький вітчим Жегалович...

Надгробну промову на цвинтарі виголосив редактор “Діла”, побратим Іван Белей. За ним слово взяв письменник, професор гімназії Григорій Цеглинський, сказав своє “прощавай” вчителі Іван Верхратський та Леонід Заклинський, виступив хтось із учеників.

...З цвинтаря Софрон Недільський повертався уже в сутінках. Думав про товариша. Так мало відвела йому доля. Пережив батька на якихось вісім літ. Та тут же спохопився: до Желехівського подібна арифметика не має стосунку. Він переживе їх всіх набагато більше...

Через 20 літ у Коломиї професор Недільський переконається у цьому ще раз, коли прочитає в статті Бориса Грінченка, що праця Желехівського “є єдиним посібником, при допомозі якого європейський читач може познаться з українською мовою і літературою”.

На плацдармах творчої свободи

Ганна АНТИПОВИЧ (ДЕНИСКО),
м. Полтава

Українського поетичного кіно “не було, нет і не буде”

Пам’ять — дивовижний феномен: ти можеш забути те, що було вчора, але раптом з її глибин у всіх подробицях може спливати щось побачене-почуте півстоліття тому. Дуже часто це пов’язано з тодішніми твоїми сильними емоціями — позитивними чи негативними.

Ось так час від часу мені непрохано пригадується день 46-літньої давнини, коли я вперше зблизька побачила Щербицького і була шокована тим, кого і як він “громив” за ідеологічні збочення у своїй промові.

Мене ошелешило вже перше слово промови Щербицького на ідеологічному хуралі: він читав свою доповідь російською! Ми в Полтаві до такого за секретарювання Федора Моргуна не звикли, при ньому в обкомі КПУ лише відділ промисловості шп्रेхав “на общепонятном”, інші працівники спілкувалися рідною. (Хоча зросійщення набирало обертів і в наших краях). Слухала я Щербицького і ще одного “неудобоваримого тормоза”, Маланчука, 4 жовтня 1974 року на зборах активу ідеологічних працівників партійної організації республіки.

Окрім того, що найвища посадова особа УРСР говорила чужою мовою, неприємно вражало і те, яким занудним голосом вичитував Щербицький те, що йому написали підлеглі. Здавалося, ніби він якась заведена лялька.

Аж раптом серед того чужомовного потоку компартійних штампів до мого слуху долетіла... назва газети, де я працюю, — “Комсомолец Полтавщини”! Ого, нас розпинають за ідеологічні помилки! Газета поспіла згадати напам’ять в українському кінематографі — поетичне кіно! І ось вердикт партійного бога, чи божка, чи боввана: “У нас не було, нет і не будет ніякої-будь другої методи, крім методу соціалістического реалізму...”

Отакої! А як же реальне поетичне кіно, яке промовляє до української душі так рідно, суголосно, вивисше її над буднями, над розпачем, над втратами і поразками, дає надію на те, що добро, жертвність і любов переможуть зло?.. Що, маємо відректися від “Тіней забутих предків” Параджанова, “Камінного хреста” і “Захара Беркута” Леоніда Осики чи “Білого птаха з чорною ознакою” Юрія Іллєнка?.. Та це ж найкраще, що ми бачили останнім часом!

Яка ж публікація викликала такий гнів партійних бдунів? Це рецензія “До високої простоти” режисера Юрія Іллєнка на фільм Василя Ілляшенка “Новосілля”, надрукована в “Комсомольці Полтавщини” 21 вересня 1974 року, точніше, її початок:

“Кілька років тому український кінематограф кількома фільмами дав могутній сплеск свіжості хвилі в кіномистецтві. Ці фільми назвали “поетичним” кіно, вони об’єднали режисерів у “школу”, сформулювали її особливості в кілька характерних рис: зведення сюжету до притчі, відмова від психологічних характеристик, акцент на зображальних компонентах, тяга до етнографізму, до екзотичного матеріалу і т. ін.

Невідомо, чи стане фільм “Новосілля”, який зняв В. Ілляшенко на кіностудії імені О. П. Довженка, поруч з фільмами цієї “школи”. Та поетична картина (мабуть, друкарська помилка, треба поетичність картини. — Г. А.) незаперечна, вона легко проникає в серце людини і полонить його”.

Здавалося б, що такого антирадянського, “буржуазно-націоналістичного” в цих рядках, що треба зараховувати їх до ідеологічних збочень і вписувати критику в доповідь Щербицькому? Але маємо розуміти весь контекст, а також знати передісторію появи цієї рецензії у полтавській молодіжці, тоді одній з найкращих в Україні.

Отаке було кіно серед літа 1974 року!

1974 року в нашій області головний режисер Василь Ілляшенко, уродженець

Українські фільми, прем’єри яких відбулися останнім часом, такі різні за жанрами і несхожі, все ж мають дещо спільне: багато хто з тих, хто створює українське кіно ХХІ століття, засвоїли і творчо розвивають досвід своїх попередників — творців українського поетичного кіно з його притчевістю, візуальною виразністю, сюрреалістичністю, увагою до українських традицій і звичаїв. А були ж часи, коли українське поетичне кіно оголошували то ідейно шкідливим, то взагалі неіснуючим...

Полтавщини (нині його рідне село Чехівка належить до Чорнобаївського району Черкаської області), оператор-постановник Юрій Гармаш (теж наш земляк, родом із Ковалівки Шишацького району) знімали фільм “Без любові не можна” (у прокат він вийшов під назвою “Серед літа”, бо цензура зарізала любов).

Дізнавшись, що в наших краях знімають фільм, редактор “Комсомольця Полтавщини” Павло Клименко послав у від’їждження до знімальної групи досвідчену і високопрофесійну журналістку Зінаїду Мироненко. Тож 1 вересня 1974 року газета надрукувала під рубрикою “Фільм знімається на Полтавщині” її розповідь, озглавлену “Без любові не можна”. Авторка розповідає, як фільмуються тривожні кадри, коли бульдозер насувається, щоб викорчувати могутнього дуба-красеня (цей велетенський, якому понад 750 літ, красується й нині у Великій Багачці, ми з чоловіком якось фотографувалися біля нього). Журналістка цитує слова головного режисера,

“Пропала грамота”

оператора-постановника, акторів Костянтина Степанкова та Богдана Ступки. І завершує таким промовистим абзацом:

“Йдуть зйомки нового фільму. Незабаром його герої з ширшою переконатністю, всіма своїми вчинками, поведінкою, життям скажуть глядачам: без любові не можна, без любові до життя, до землі, до людини, до справи, яку робиш... А сьогодні своєю працею, натхненням, невтомним пошуком цю істину підтверджують митці, чудові люди, що з великою любов’ю працюють над фільмом — з любов’ю до справи і до людей”.

Розповіді про те, що з цими чудовими людьми і їхнім творінням робили партцербери, Зінаїда Мироненко змогла лише в незалежній Україні. У газеті “Полтавський вісник” № 50 від 12 грудня 2008 року під рубрикою “Полтавська “Кіноскарбничка”” вона опублікувала матеріал “Серед літа”, де розповіла і про деякі гумористичні подробиці спілкування з творцями фільму, і про те, чого не могла висвітлити у публікації 1974 року.

Журналістка цитує слова Костянтина Степанкова:

— Не надто сподівайся розговорити Ілляшенка. Він загалом — людина в собі. Може, це трохи й від натури. Та є й інші причини. Йому дуже близьке село з його проблемами. Тому й узався знімати таку стрічку, знімати щиро й правдиво. Але... Цензура не дримає. От і ріжуть, ріжуть по живому. І вирізають найправдивіше, найжиттєвіше, найяскравіші, може, й найхудожніші моменти. Та й недолюблює Василь Васильович вашого брата — журналістів. Іноді пишуть поверхово, судячи категорично про те, чого не розуміють. Іноді аж соромно від, вибачте, сєнячого захоплення...

“На шастя, пророкування Костянтина Петровича не збулося, — пише Зінаїда Мироненко. — Василь Васильович майже всі перерви віддавав ме-

ні. Ми ходили доріжками довкола стадіону, і він говорив про наболіле — про село і свій фільм. Чи то для нього настала година, коли необхідно виговоритись, чи то відчув споріднену душу (адже я родом із села і на той час, працюючи в газеті, встигла багато що побачити і зрозуміти), але розмови наші були досить відвертими”.

Статтю-спогад журналістка завершує підрозділом “За кадром”:

“Перечитуючи публікацію 35-річної давності, розумію, що мала б сказати більше, копнути глибше, але тоді боялася необережним словом зашкодити людям, які мені довірилися. Проте мене чекав приємний сюрприз: перебуваючи в Полтаві, довженківці завітали й до нашої редакції. Від них довелося почути:

— Василь Васильович, як і всі, задоволений тим, як ви написали. Ми обов’язково запросимо вас на студію благословити стрічку в прокат. Якщо, звісно, її приймуть.

Стрічку зі скрипом прийняли. І на студію мене запросили. Однак наш скромний “банкет” у вузькому колі, до якого приєднався й Олександр Білаш, який написав музику до фільму, не став триумфальним: його творці більше сумували, ніж раділи, бо від знятої стрічки мало що лишилося. На кіноекрани фільм потрапив з численними рубцями від ножиць цензури, які фактично понівечили роботу митців...

Та й це ще не все. Деяким учасникам знімальної групи таки “перекрили кисень” — тривалий час не давали дозволу знімати, фактично зробиши їх безробітними”.

Зінаїда Мироненко цитує фрагмент інтерв’ю з Юрієм Гармашем, яке знайшла в інтернеті і в якому митець розповів про переслідування, яких зазнав від компартійних чиновників — ненависників українського поетичного кіно:

“Після цієї картини (“Серед літа”) мені рік не давали працювати. Річ у тім, що в ній було багато кадрів із жовтим і блакитним... Я знайшов місце, де стояла стара хата, а біля неї — чимала поляна, де цвів жовтий коров’як. Мати стояла серед цих квітів, а до неї йшов син з волошками. Актриса Грина Шевчук у голубій сукні бігала по жовтому полю рапсу. Так вийшло без умислу, бо тоді про незалежність України навіть не можна було й подумати. Просто гарне поєднання кольорів — жовте з блакитним. Або таке: матері сняться її снини, одного з яких грав Богдан Ступка. Уві сні вона бачить на зеленій траві вишитий рушник, по якому повзе змія. При перегляді картини в Держкіно один з керівників цього відомства каже: “Розуміємо, що рушник — образ України. А що ви хотіли цим сказати — хто повзе по Україні?”. Василь Ілляшенко звинувачували ще багато в чому. Наприклад, голова радгоспу Рубан, якого грав Кость Степанков, мав коханку і позашлюбну дитину. А нам: “Хіба таке може

“Криниця для спраглих”

“Серед літа”

трапитися з передовим головою?”. Після цього, щоб добре затямив “науку”, мені, наприклад, рік не давали знімати. Запрошення находять, а партком забороняє...”

“Отаке було кіно серед літа 1974 року”, — завершує журналістка свою розповідь.

Закручували пута до попереднього рівня

Чому ж поетичне кіно опинилося під такими жорстокими ударами компартійних керманівців? Якщо почитати те, що “товариш В. В. Щербицький” вичитував з аркушів на згаданих зборах активу (преса друкувала загальники з його промови в перекладі РАТАУ), то зрозумієш, під яким пильним наглядом були ті 500 кінематографістів, що їх згадано у виступі. Бо ж “не можна послаблювати увагу до класового, інтернаціонального виховання трудящих”, а вестися воно має так, щоб “інтернаціоналістські ідеї, які оволодівають розумом”, підпорядковували собі переконання і перетворювалися, “за висловом К. Маркса, в “узи, з яких не можна вирватися, не розірвавши свого серця...”.

Перекладачі залишили слово “узи”, хоча українці в цьому контексті вживають слова “пута”, “кайдани”, “ланцюги”. У пору хрущовської відлиги пута трохи ослабли, передусім завдяки викриттю культу особи Сталіна та визнанням незаконності деяких репресій, і ось належало знову закрити ті пута до попереднього рівня. Тож на зборах активу підкреслювалося, що “посилення ідеологічної боротьби в умовах розрядки міжнародної напруженості вимагає від усіх ідеологічних кадрів <...> послідовно, наступально і переконливо викрикувати буржуазну і ревізіоністську ідеологію, націоналізм і сіонізм” (зі звіту РАТАУ “Ростити й виховувати ідеологічні кадри”).

Отож тим “ідеологічним кадрам”, до яких зараховували і 500 кінематографістів, партійні бонзи не збиралися прощати інтересу до правдивої історії українського народу, його звичаїв, ментальності, культури, ба навіть до краси природи нашої землі — блакиті неба і золота полів, Карпатських гір і потічків, степів, де поміж вижовклої під сонцем трави уперто квітне щось блакитне... Тож, приміром, “Криниця для спраглих” Юрія Іллєнка, зняту 1965 року, не пускали в прокат 22 роки! Іллєнко вважається рекордсменом за стрічками, які забороняли, — їх було сім. Як порахував цей талановитий режисер, 18 років він був у роботі, а 32 — безробітний.

Список українських фільмів, які забороняли в 1970-х, довгий, це окрема тема, але кілька згадаємо. Зняту на Полтавщині стрічку “Пропала грамота” (1972 рік) показали тільки через 12 літ. Надто “поетичного” режисера Віктора Греся взагалі усунули від роботи над фільмом, доручили режисуру Борисові Івченку. Але й те, що зробив Івченко, не влаштовувало. Козацький марш при в’їзді козаків до Петербурга прибрали, німецький акцент російської цариці також...

Заборонили “Совість” Володимира Денісенка, “Довгі проводи” Кіри Муратової, “Білі хмари” Ролана Сергієнка...

Фільм “Серед літа” Василя Ілляшенка ризикував опинитися в цьому списку. І рецензія Юрія Ляшенка була спробою довести партійним церберам, що Василь Ілляшенко — талановитий режисер, він зняв гарну стрічку “Новосілля”, а звідси випливало, що до нової його роботи не варто так прискіпуватися... Висловив Ляшенко і деякі зауваження — щоб не сказали, що захищаю колегу, з яким працюю. Але цербери однак зняли гвалт, бо натяк вони зрозуміли, а те поетичне кіно сиділо їм у печінках...

“Наше діло дзвонити...”

З вірою в “Наше діло — дзвонити”, в безсмертя українського духу творилося українське поетичне кіно. І хоч режисери та сценаристи мусили вибудовувати сюжети так, щоб цензура не поставила хрест на стрічці остаточно, а їх не заслали “в Сибір несходиму”, але глядач уже навчився сприймати підтекст. І залишалися з нами назавжди кадри з “Білого птаха з чорною ознакою”: слова Ореста — вояка УПА про те, що нам не по дорозі ні з москалями, ні з німцями, і останній його танок з Даною; і те, як регоче москаль, коли брат дає братові-українцеві ляпаса; і лелека, що ввіймає змію; і слова отця Мirona: “Наше діло дзвонити. А буде світанок чи ні — це вже його діло”.

Так само промовляв до наших сердець і свідок багатостолітньої історії українського народу, той могутній багачанський дуб, на захист якого перед бульдозером ставала тендітна вчителька, — кадр із порізаного-попівченого, та все ж поетичного фільму Василя Ілляшенка.

...Минуло майже півстоліття. Час довів абсурдність і нелюдність комуністичної ідеології, жорстокості, геноцидний характер тих вимог і звинувачень, які суслови — шербицькі — маланчуки висували українським митцям, зокрема кінематографістам. Канув у лету “метод соціалістического реалізму”, а українське поетичне кіно — на злеті! Воно, ясна річ, змінилося, може, критики-кінознавці називатимуть його по-іншому, але для нас, глядачів, приміром, “Толока” Михайла Ілленка, прем’єра якої відбулася в серпні 2020-го, — це українське поетичне кіно XXI століття: фільм-притча про незнищенність українського духу, українського ладу і звичаю...

Тож усе сталося прямо протилежно тому, що твердив Шербицький восени 1974 року, оголошуючи українське поетичне кіно неіснуючим і критикуючи газету “Комсомолец Полтавщини” за те, що посміла його згадати.

Отож, залишається повторити слова отця Мirona з “Білого птаха з чорною ознакою”: “Наше діло дзвонити...”. Або слова отця Віталія із серіалу “І будуть люди”, знятого за творами нашого земляка Анатолія Дімарова, прем’єра якого на СТБ відбувалася у дні, коли пишуться ці рядки: “Майте храм у серці”. Нове покоління українських кінематографістів засвоїло досвід попередників — творців поетичного кіно і, не вгашаючи духа, маючи в серці храм любові до рідного народу, тримає свої плацдарми Свободи, і політичної, і творчої...

Якби ще нашим державцям усіх перемінок такого ж розуміння того, що важливе для нації, — щоб не урізали фінансування кінематографічної галузі, як робить нинішня влада, не скасовували результати вже проведених пітчингів, усвідомлювали, що не можна виграти ні збройну, ні інформаційну війну з країною-окупантом, якщо на телеканалах крутитимуть то старі просталінські московсько-совдепівські фільми, то серіали з прославленим російської зброї чи російських бандитів, то низькопробні поробки-комедії, де з-за побутових жартів раз у раз висуває носа совківська ідеологія замовників і виконавців проекту.

...А крапку в цій статті я ставлю, побувавши на прем’єрі фільму Олександра Денісенка “Тарас. Повернення”. Перед внутрішнім зором спливають його кадри, згадуються всі інші кінопрем’єри, на яких побувала останнім часом, і в душі міцнішає віра: розвиток справжнього українського кіно XXI століття — різножанрового, динамічного, глибоко психологічного і поетичного — ретроградам уже не зупинити!

«АТЛАНТИДА» — перше враження

Чистий артхаус, наче чистий спирт

Леся ВОРОНЮК

Коли побачила лише трейлер фільму Атлантида / Atlantis режисера Валентина Васяновича, відразу відчула — це буде вражаюче кіно про війну. Уважно стежила за фестивальною історією цієї стрічки і раділа кожній перемозі. Фільм цілком заслужено зібрав і продовжує збирати усі найвідоміші кінонагороди світу. Більше того — “Атлантида” номінується від України на “Оскара”, і я дуже сподіваюсь, що врешті саме цей фільм привезе нам найпрестижнішу кіновідзнаку світу.

Хай вже пробачать любі Ахтем Сеїтаблаєв з “Кіборгами” та Сергій Лозниця з “Донбасом”, бо мушу визнати — Валентин Васянович з “Атлантидою” очолив мій ТОП-3 фільмів про війну.

Не буду переповідати сюжет фільму. Я хочу написати про настрій і естетику. Кожен кадр — просто ідеальний — це живе багатокомпозиційне полотно. Кожен кадр наповнений кількарівневою символікою — коли ти спочатку зчитуєш основну подію, а потім додаткові змісти, яких безкінечна кількість.

А ці довгі цілісні складні сцени без жодного монтажу і метушні — режисерські рішення працюють не лише задля естетичного, а й емоційного ефекту і пронизують наскрізь.

Якогось неймовірного стану вдалось досягнути авторам фільму — це художнє кіно виглядає наче документальне, бо немає жодної межі і награності між тобою і героєм, і водночас — це абсолютна поезія. Головні герої — не актори, а учасники війни, вони просто й чесно живуть в кадрі.

Андрій Римарук, дуже правдивий головний герой. Як і робота художника-постановника Владлена Одуденка.

Окремо відзначу мову — добротна побутова українська без літературності і пластику, ось дуже органічно.

Також вважаю абсолютним сценарним дивом те, що психоделічність, біль, посттравматичний синдром, поствоєнно-апокаліптичний стан героїв вдалося передати

без штампів, коли герою погано і він п’є — жодної краплі алкоголю. І від того герої виглядають ще сильнішими — вони в пеклі, яке не намагаються нічим гасити, а перетворюють його, як каже головний герой “на заповідник”.

Але все таки для глядача “Атлантида” — це чистий артхаус, наче чистий спирт: обпікає зсередини, і навіть довгі прикінцеві

титри не дають запасу часу, щоб прийти до тям і легко вийти із зали.

Окремо хочу написати про творчу сміливість Валентина Васяновича. З цього місця це буде цікаво і корисно всім моїм друзям-митцям. Як часто ви чуєте, що ваше творіння — не формат, його треба переробляти, на нього не буде попиту, воно не відповідає канонам, а через 3 секунди глядач вже перемкне канал, фільм чи промо в Фейсбуці, що світ переповнений інформацією, і у вас є один вдих, щоб захопити глядача? Так от — це все винятковий шум. Авторський стиль режисера Васяновича — довід вам того, що бути собою і бути особливим, чути і не метушитись — це найцінніше, що ви можете дати сучасному надто швидкому світу. Крім того, Валентин Васянович — одночасно і сценарист, і режисер, і оператор, і оператор монтажу, і співпродюсер. Хай вам це додає снаги починати те, що задумали, навіть не маючи спочатку односторонніх.

Планую ще раз обов’язково сходити і подивитись на великому екрані.

Не пропустіть, доки кінотеатри не закрили знову.

Головне — це любов!

Заслужений артист України Михайло Фіца нещодавно представив на сцені Будинку актора НСТДУ свою нову моновиставу “Дон Кіхот”, створену за однойменною п’єсою Михайла Булгакова, що у свою чергу була написана за мотивами роману Мігеля Сервантеса. Михайло переклав текст п’єси українською мовою, а постановку здійснив Петро Миронов.

Едуард ОВЧАРЕНКО

— Як і більшість моїх ровесників, познайомився з цим твором ще в дитинстві, — розповідає Михайло Фіца. — А років десять тому виникло бажання поставити його і зіграти. Ця тема визрівала довго, були інші постановки, поки врешті зміг повернутися до “Дон Кіхота”. Але коли б не робилася вистава, якщо це твоє, якщо ти це любиш і цим живеш, то буде так, як повинно бути і твоє від тебе нікуди не втече.

У “Дон Кіхоті” закладені біблійні істини: не чини зло, роби добро, захищай ображених, люби безкорисливо всім серцем і душею. А якщо правий, то прав чесно. Коли ж не можеш правити, то йди з цієї посади і займайся своєю справою.

Взяв до постановки п’єсу Михайла Булгакова, дещо скоротив, багато чого додав до неї з роману Сервантеса. У цьому мені допомагала моя дружина Лада. В перспективі хотів би звернутися і до творчості самого Булгакова. Можливо це буде “Майстер і Маргарита”.

Головне у будь-якій родині, будь-якій країні — любов одне до одного. Сьогодні багато озлоблених людей — і це страшно. Згадую часи, коли забороняли ходити до церкви, але люди тоді були добрішими, ніж зараз. Вважаю, щоб Бог повинен бути насамперед у душі і серці людини. Саме про це наша нова вистава. Дон Кіхот наче дитина, дехто вважає його несповна розуму. Але саме він справжня людина, яка хоче змінити світ на краще.

Режисер вистави — Петро Миронов. Це вже наш далеко не перший спільний проєкт. Було лише чотири репетиції, три вдомі і одна на сцені Будинку актора.

Костюми придумував сам, виходячи з

того, що театр це умовність. Звичайно, можна було додати бороду чи вуса. Але я граю не Дон Кіхота, а людину, яка могла ним бути, граю певну тему. На зачіці вистави був момент, що я бачу у залі Дульсинею і дарую їй квітку. Поки-що від цієї творчої знахідки довелося відмовитися, адже в умовах карантину небажаний близький контакт з глядачем, але думаю, що повернуся до неї у майбутньому.

Звичайно, працювати в умовах карантину складніше. Люди бояться йти на вистави, і я їх розумію. Захворіли мої друзі, у одного з них від цієї хвороби померли батьки. Але я впевнений, що ми все здолаємо, адже людство переживало й не такі біди.

Потроху починаю відновлювати гас-трольну діяльність. Їздив до Слов’янська, де у педагогічному університеті грав виставу за творами Тараса Шевченка. Саме цю виставу попросив зіграти ректор вишу. Проте були побоювання, як її сприймуть у цьому місті, адже в ній є різкі речі щодо Москви і Росії. Прийняли прекрасно. Вистава мала розголос. Також грав у Кам’янці-Подільському та Полтаві. Маю творчі зв’язки з понад 40 містами по всій Україні, але поки-що у більшості з них мене прийняти не можуть через карантинні обмеження.

Хочу поставити “Ідіот” Федора Достоєвського, але ще не знаю як він звучатиме українською мовою, а дослівно перекласти цього письменника складно.

— Наша співпраця з Михайлом Фіца розпочалася кілька років тому, — продовжує розмову режисер-постановник Петро Миронов. — Він був глядачем на одній з

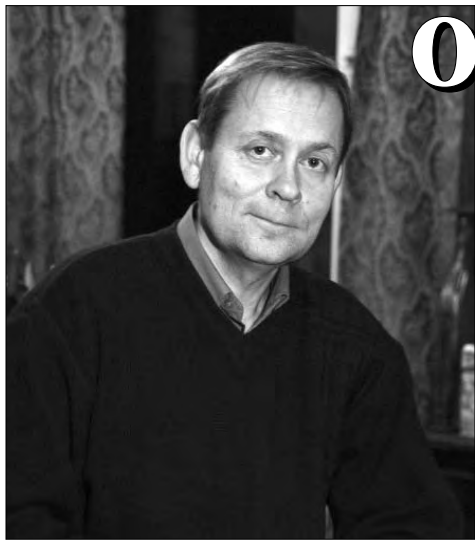
моїх моновистав. Запросив, аби я йому поставив виставу за А. Чеховим “Освідчення”. Вистава мала успіх, тоді Михайло запропонував мені написати інсценізацію “Крейцерової сонати” Л. Толстого. Після “Крейцерової сонати” був “Ревізор” М. Гоголя, а “Дон Кіхот” — наш четвертий спільний проєкт.

Зізнаюся, я не звик ставити комусь моно-вистави. Я був режисером, сценографом і актором своїх моновистав. Але працювати з таким актором як Михайло Фіца одне задоволення. Адже він працює з таким бажанням, чітко робить те, що йому пропонує режисер, а також розвиває режисерську думку. Він весь викладається в акторській праці. Скільки разів не дивився б “Крейцерову сонату” в його виконанні, у мене завжди були сльози на очах коли підходила кульмінація. А це говорить про високий клас актора.

Що стосується “Дон Кіхота”, то я не відразу повірив, що це можливо. Сказав Михайлу, що він швидше не Дон Кіхот, а Санчо Панса. Написав йому моно-п’єсу “Дон Кіхот очима вірного Санчо”. Але ця п’єса не припала Михайлу до вподоби і він обрав Булгакова. Коли визначилися з матеріалом, то з задоволенням працювали над новою виставою.

Під час карантину працювали у мене вдома — розводили мізансцени, з’ясовували внутрішні ходи. Закріпили цю роботу на прогоні в Будинку актора. Задоволений нашою з Михайлом роботою.

Олег МИКОЛАЙЧУК-НИЗОВЕЦЬ: «Вистави однаковими не бувають»

Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса продовжує популяризувати сучасну українську драматургію. Нещодавно тут поставили виставу “Торішний сніг” за п’єсою Олега Миколайчука-Низовця “Зніміть з небес офіціанта, або Навіщо нам торішний сніг”. Сьогодні автор п’єси – гість “СП”.

— Коли виник задум написати цю моно-п’єсу?

— Приблизно 10 років тому. У центрі п’єси — герой нашого часу, офіціант, який згадує свої минулі досягнення через знакових жінок, які зустрічалися на його життєвому шляху і для яких, на його думку, він залишився вчителем мистецтва життя. Чому мистецтва? Тому що потім він змінив професію офіціанта і став митцем. Цим власне, хотів підкреслити свій задум щодо того, як у мистецтво потрапляють випадкові люди, дуже часто взагалі недотичні до нього. Альфонсо, так звати головного героя, має в собі дуже багато символічного. Він ототожнюється з сучасними проблемами: егоїзм, бездуховність, зневіра, які мають все більший вплив на наше суспільство. Саме таких людей як Альфонсо сьогодні багато на теренах мистецтва.

П’єса писалася напрощуд швидко. У виставі мав бути один актор і ляльки. Але з часом відбулася зміна поглядів як в автора, так і героїв цього твору. Напевне, самому Альфонсо захотілося якось оживити ляльок, він прагнув діалогу.

Майже відразу після написання п’єса була поставлена у Білорусі, трохи згодом — у Білій Церкві. Публіка сприйняла ці вистави добре, але вже тоді автор звернув увагу на те, що у п’єсі чогось бракує. Потім зрозумів, що бракує саме живих жінок, живого спілкування.

Спочатку такі жінки з’явилися наприкінці твору, а далі став їх вести по всій п’єсі. А вже під час здійснення цього проекту режисерка вистави Ірина Калашнікова взагалі відмовилася від ляльок, вони стали живими артистками. Це був досить цікавий хід і, як потім з’ясувалося, вистава від цього тільки виграла.

— Розкажіть про Ваших партнерів про проект.

— Дуже радий співпраці з Іриною Калашніковою та Сергієм Мельником. Хоча зізнаюся, що вона була непростюю. Ірина — неймовірно цікава і як актриса, і як режисер, і як педагог. Вона вимагала від автора розтлумачити всі метафоричні вислови, які він подає у своїй роботі. Протягом кількох тижнів ми розбирали саму п’єсу. Говорили, чому герой у цій ситуації вчинив саме так, чому героїня пішла таким шляхом, чому далі сюжет повертається саме так. Думаю, що такою і має бути співпраця між режисером і автором.

Такою ж вимогливою Ірина була і до всіх інших учасників проекту, своїх колишніх студенток, які і нині працюють зі своїм педагогом. Це стосується її вихованців Олександри Польгуй та Мальвіни Смалійчук, також у виставі задіяна актриса Дарина Якушева. Але найнещаднішою режисерка була до головного

персонажа, який як атлант на своїх потужних плечах тримає всю виставу — свого чоловіка, актора Сергія Мельника. Дуже часто бував на їхніх репетиціях і бачив, що іноді режисерка виступає в іпостасі ледь не тирана чи деспота, який постійно вимагає повної віддачі. Також пані Ірина здійснила сценічне рішення вистави. Над костюмами кожен із виконавців працював самостійно. Хореографією займалася Анастасія Андрієнко, музику написала композитор Марія Лагута.

Думаю, що ця вистава приверне увагу театрознавців і всієї театральної спільноти, якщо потрапить на якийсь фестиваль, коли ті вже будуть проводитися.

— А як Ви прийшли в літературу?

— Випадковостей у цьому житті не буває... З дитинства торував свій шлях до літератури. Мій тато Віктор Миколайчук — поет, журналіст. Він хотів, аби його син займався поезією, і з малих років залучав мене до літератури. Мої вірші друкувалися в газетах, журналах, також у періодиці почали з’являтися перші невеличкі оповідання. Потім була робота на кіностудії “Київнаукфільм”. У 90-ті роки через відсутність фінансування кіностудія припинила свою повноцінну роботу, але на щастя встиг зняти тут два художньо-документальні фільми “Видряпатися на попу” та “Український Соломон”. Кінокартини мене надихнули, окрили, дали зрозуміти, що щось виходить, що, власне, пишу не тільки в шухляду...

Потім друзі запропонували спробувати свої сили в драматургії. Якраз на той час готувалася збірка п’єс молодих драматургів “У чеканні мотуш”. Упорядники схвалили мій твір і запропонували писати ще. Була змога ще раз себе випробувати, тому вирішив взятися за нову п’єсу. Отож у цій збірці з’явилася відразу два моїх твори — “Територія Б, або якщо роздзягтися — то роздзягтися” та “Амазономахія, або Останній зойк матріархату”. Обидві п’єси — комедії. А минулого року вийшла збірка “Алхімія часу”, куди увійшло 8 моїх вибраних п’єс.

Після перших кроків вже не міг порвати з театром.

— Пригадайте, будь-ласка, першу постановку за Вашою п’єсою.

— Відлік своєї театральної діяльності починаю з 1999 року. Саме тоді у Київській академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір’я” відбулася прем’єра вистави за п’єсою “Оноре, а де Бальзак”, яку я написав разом із Недою Нежданною. До речі, саме тоді відбулося знайомство із Сергієм Мельником та Іриною Калашніковою, які брали участь у тій пам’ятній постановці...

Щодо Бальзака, то цікава передісторія написання цього твору. На той час був у журналістському відрядженні на Житомирщині. І людина, яка супроводжувала в авто сказала, що неподалік від нас село Верхівня, в якому тривалий час жив Оноре де Бальзак і там

навіть є його музей. Я запитав, чи можна туди заїхати. Погодилися, але попередили, що напевне все буде зачинено, оскільки сільські музеї зазвичай відкривають лише з прибуттям очікуваних гостей. Ми підїхали до прекрасного маєтку, одне крило якого займав цей музей. Як не дивно, він виявився відкритим. Щось потрібно було директорці музею, вона прийшла туди саме в той час, коли ми приїхали, і погодилася провести для нас екскурсію.

Ось так я дізнався, що видатний письменник останні п’ять років свого життя фактично мешкав в Україні. Наші українські селяни жартома його називали Веселий Веприк. Взнав багато й інших цікавих фактів. Повернувшись до Києва, а ми тоді готували збірку, запропонував Неді Нежданній взятися за цю тему разом. Загорілися... Вирішили робити.

Режисером вистави був Олександр Мірошніченко. Серед акторів також переважала молода команда — Валерій Астахов, вже згадувані вище Ірина Калашнікова та Сергій Мельник. Ось у такому шанованому товаристві відбулася перша прем’єра. А три роки тому відбулася ще одна постановка цієї п’єси. Тепер вже у Центрі Курбаса. Назвали виставу “Ігри вовків бальзаківського віку”. Грали інші актори, а режисер лишився той самий.

Звісно, з часом трансформуються будь-яка людина, сповідуючи дещо відмінні від попередніх художні погляди та смаки. Тож і нова вистава вийшла зовсім інша. Хоча режисер і той самий, проте відрізок між постановками зафіксував 17 років. Тепер навіть не можу сказати, яка з цих вистав мені подобається більше — 1999 чи 2017 року. Через це ми й любимо театр. За спогадами акторів-курбасівців, так само було з “Гайдамаками” Тараса Шевченка, яких Леся Курбас ставив три рази, і кожного разу виходили зовсім різні вистави.

— Помітне місце у Вашій творчості посідає п’єса “Ассо та Піаф”.

— Раніше ніколи не цікавився постаттю Едіт Піаф, навіть мало що знав про неї. Якось актриса Ірина Калашнікова запитала, чи не міг би я для неї написати п’єсу про цю співачку (ще одна знакова наша зустріч). Тоді сказав, що подумаю. І вже через тиждень на столичному ринку “Петрівка” несподівано натрапив на книжку про Едіт Піаф, автором якої була її сестра Симона Берто. Зацікавився. А вже у нас багато відомих людей, але мало таких, про кого написана така правдива історія.

Думаю, що Едіт Піаф знаменита не тільки своїми піснями, а й завдяки ототожненню її з історією Попелюшки, яка вийшла з низів і перетворилася на принцесу. У неї було багато цікавих істо-

рій, тому постала дилема, яку з них взяти для творення драми. На кону Едіт та 8 знакових чоловіків, які стали частиною її життя. Брати всіх недоцільно. Пізніше бачив постановки, де були представлені всі ці чоловіки. Але за цим форматом не відчувалося глибини людини, все виглядало дуже поверхово.

Особисто мене тоді найбільше зацікавив Раймон Асо. Цей автор пісень до знайомства з Едіт був офіцером Почесного Легіону, мав військовий вишкіл, вважався людиною честі. Він фактично зліпив її, як колись Пігмаліон свою Галатею. І за класикою жанру — це геніальне творіння художника вислизує з його рук. Це була неймовірна трагедія Асо. Тому у мене п’єса більше навіть про нього, ніж про Едіт. Цікаво, що вони по-

мерли в один календарний день. Тільки Едіт Піаф на кілька років раніше. А коли помирав Асо, то його останні слова були такими: “Я повертаюся до тебе, Едіт”.

Про все це я написав у своїй п’єсі. Вона увійшла до збірки “У пошуках театру”. А через пару років мені телефонують із Вінницького академічного українського музично-драматичного театру імені Миколи Садовського і запрошують на прем’єру. Поставила її тоді ще майже початківець у режисурі, а нині — головний режисер цього театру Таїсія Славінська.

Через кілька років виставою зацікавилися у театрі “Сузір’я”, але у Києві спочатку не складалося з режисерами. Поки не прийшов дуже цікавий актор і режисер, нині народний артист України Тарас Жирко. Він створив прекрасну виставу. Роль Раймона Асо у ній грав Євген Нишук, а Едіт Піаф прекрасно зіграла нині вже покійна Оксана Батько. Також у виставі були задіяні Анна Тамбова і Павло Піскун. Вистава йшла з аншлагами до 2013 року. А потім з осені Євген був весь час на Майдані, через деякий час не стало Оксани. У вистави може бути довге або коротке життя. Так само як і в людини. Приміром, у Вінницькому театрі вистава вже йде більше 17 років, тоді як у Києві їй доля відміряла лише 7 років.

П’єсою цікавляться і нині. Минулого сезону її поставив незалежний львівський театр “Око”.

— Напевне знаковою для Вас є й п’єса “Квітка на яву та у снах”?

— Цей твір ще має назву “Квітка на 3 місяці”. Виставу три

роки тому поставила Таїсія Славінська у Вінницькому муздрамтеатрі. Ця вистава теж йде з постійними аншлагами. Її запрошували на фестивалі “Зірковий листопад” на Закарпатті і “Вересневі самоцвіти” у Кропивницькому.

Квітка Цісик тривалий час боролася з онкологією. Лікарі оперилуднили суворий вердикт — Квітці залишилося жити лише три місяці. І вона вирішує за цей короткий час на власні кошти записати професійний диск з українськими піснями — віддати данину Батьківщині, яку вона бачила тільки раз у житті. Коли була ще дівчиною, то приїздила з мамою на кілька днів на Радянську Україну.

У цій історії мене вразила самопожертва і любов до фактично незнаной країни. І те, що людина може себе так віддавати. А її неймовірна любов до України відчувається в її неповторних піснях.

Знаменно, що після відведених лікарями трьох місяців квітка не згасла, а прожила ще сім років.

Медики не могли дати цьому пояснення, адже їхній вердикт був остаточним. А вона за цей час записала ще один диск українських пісень. Напевне за цю самопожертву їй з неба був даний ще один дарунок — сім років життя.

То ж саме цю історію Квітки Цісик вирішив взяти за основу драми, коли вона протягом трьох місяців записує українські пісні і практично прощається з друзями, дитиною, чоловіком. Вийшла щемлива історія. Здається, мені вдалося це показати, а режисеру Таїсії Славінській та її геніальним акторам — втілити на сцені.

А взагалі кожен драматург мріє бути в суголоссі з талановитим режисером, який розуміє його п’єси. Такою близькою людиною в плані режисури для мене стала саме Таїсія Славінська, яка поставила дві успішні вистави за моїми п’єсами — “Ассо і Піаф” та “Квітка на яву і у снах”.

— Ви працюєте вченим секретарем наукового відділу Національного центру театрального мистецтва імені Леся Курбаса. Які плани Центру на найближчий час?

— Підготовлений до друку черговий номер наукового збірника “Курбасівські читання”. Там зібрані дуже цікаві аналітичні та наукові статті. Будемо сподіватися, що він побачить світ до Нового року. Також розпочалася робота над виставою за п’єсою Оксани Танюк “Сон Лакшмі”, режисер театрального проекту Мирослава Гринишин.

Щодо видавничих планів сучасної вітчизняної драматургії, то оскільки не маємо на це окремого фінансування, шукаємо спонсорів на подібні видання. Цього разу за підтримки КМДА готується до друку антологія “Часо&Простір”. Це буде перша в Україні антологія історичної драми. Сюди увійде 12 п’єс дев’яти авторів — Олександра Гавриша, Ярослава Верещака, Анатолія Покришення, Олега Миколайчука-Низовця, Олександра Мірошніченка, Неди Нежданної, Надії Марчук, Ігоря Юзюка, Анни Багряної та Богдана Жолдака.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

Магічне число сім

Центр сучасного мистецтва “Білий Світ”, що знаходиться в серці столиці, за чотири з половиною роки існування здійснив цілу низку цікавих виставкових проєктів. Серед них: “Літографія. Київ. 1988-2020”, “Рухоме нерухоме”, “Левкасні мініатюри”, “Саме ті”, “Парадні портрети” та інші. А нещодавно тут представили новий кураторський проєкт Олександра Яновича “Стінка на стінку”, відкриття якого відбулося у день народження пана Олександра.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

На переконання команди організаторів проєкт “Стінка на стінку” — це і змагання, і співпраця, і полеміка. Не вперше у цій локації збираються групові проєкти та виставки, але такого дійства тут ще не було.

ЦСМ “Білий Світ” запросив 7 художників і художниць одночасно виставитися у “Білому Світі”. Кожен створив міні-експозицію з 7 своїх картин і розташував її на одній з 7 стін галереї. Особливість цього проєкту полягає в тому, що організатори викручують на максимум важіль “Обмін ідеями” і ставляться до цих слів буквально: на закритті виставки митці обмінюються картинами, і жодна робота не лишилася у свого автора. Обмін відбуватиметься за жеребкуванням.

Отож, у всіх бажаючи поки що є можливість запам’ятати цілісний вигляд стін, адже вже 21 листопада вони розсіплються на частинки пазлу і потраплять до різних колекцій. Хоча можливо, для когось з колекціонерів це стане цікавою грою — знайти і знову зібрати стінку улюбленого автора.

— Проєкт “Стінка на стінку” почав визрівати близько двох років тому, — зазначила співзасновниця ЦСМ “Білий світ” Тамара Янович. — Саме тоді Олександр мені вперше розповів про цю ідею і розписав концепцію. Порахував, що в галереї сім стін, повинно бути сім авторів, кожен з сімома роботами. І потім кожен автор повинен буде віддати свої картини опонентам, а по одній залишить-

ся у колекції нашого Центру. Спочатку у мене були сумніви, що художники погодяться віддати всі свої роботи, але не щастя проєкт відбувся. Представляємо ціле гроно сучасних українських художників. Роботи деякого з них будуть представлені у колекції Одеського художнього музею, де формується постійна експозиція сучасного українського мистецтва. Можливо там будуть і якісь з робіт, що експонуємо сьогодні.

— Звертався до різних художників, — зізнався куратор і автор ідеї Олександр Янович. — Для мене було важливим, щоб вони забажали взяти участь у цьому проєкті, аби це було їм цікаво. Вважаю, що саме з таких проєктів складається історія мистецтва. На жаль допоки в Україні немає Музею сучасного мистецтва з хорошою експозицією. Але я впевнений, що він буде. Думаю, що ті проєкти, які робить галерея “Білий світ” разом зі своїми друзями — це кроки до створення такого музею.

Дуже втішений, що колись придумав цей проєкт. По друге — що запросив у взяти ньому участь саме цих художників, що вони погодилися пристати до моєї ідеї. Протягом роботи над проєктом у всіх виникло бажання показати його і по інших інституціях. А можливо й зробити серійним, тобто “Стінка на стінку” 2, 3, 4 і т. ін. Дехто з тих митців, які відмовилися взяти у ньому участь зараз телефонують мені і кажуть, що хотіли б стати учасниками наступних частин проєкту.

Також плануємо видати каталог. Запитаєте, чому його ще немає зараз? Не тому, що ми не

встигли. Просто хочемо, аби всі представлені в ньому роботи відповідали експозиції. Запрошуємо всіх присутніх на закриття виставки, яке як і відкриття також відбудеться з дотриманням всіх карантинних норм...

На виставці представлено 49 картин. Здається до рівного числа не вистачає однієї роботи. Старша дочка куратора виставки Олександра створила незвичайну скульптуру, яку подарувала батьку на день народження. Саме вона й стала п’ятдесятим експонатом. А в день відкриття виставки Олександр Янович оголосив конкурс на кращу назву цього витвору мистецтва.

Експозиція представляє творчість як широко знаних так і молодих митців та мисткинь: Ахра Аджінджала, Анну Атоян, Владислава Шерешевського, Влада Кришовського, Олену Придувалову, Петра Сметану і Нікіту Цоя.

Всі вони були присутні на відкритті виставки. За словами художників ті погодилися взяти участь у “Стінці на стінці”, бо Олександр Янович зумів їх переконати у важливості цього проєкту, аналогів якому немає не лише в Україні, а, можливо, й у всьому світі. Висловили бажання, аби схожі проєкти можна було робити й в інших виставкових просто-

рах. Кожен художник представив не просто різні картини, а серії робіт, які щось об’єднує. Цікавий факт — Центр сучасного мистецтва забезпечив митців полотнами для роботи. Тут немає старих картин, всі вони написані протягом останніх двох місяців. А одна з мисткинь зазначила, що проєкт “Стінка на стінку” став серйозних поштовхом для її творчої діяльності.

Художник Петро Сметана родом з міста Самбір, що на Львівщині. Створює живопис, інсталяції, дизайн предметів. Досліджує урбаністичні образи через використання просторових змішень у композиції, важких фактур та глибоких тонів. Включає до сюжету спостереження над тим, як промислові об’єкти проникають у простір міста та заповнюють його собою.

Анна Атоян теж львів’янка. Працює в техніці живопису по шовку та гарячого батику, створює левкасні роботи. Показуючи своїх героїнь активними, задоволеними, рішучими та грайливими мисткиня спонукає замислитися про роль жінок у сучасному житті.

Київка Олена Придувалова створює живописні полотна, гуаші, кольорову графіку, ужиткові предмети. У своїх емоційних ки-

ївських пейзажах використовує високу інтенсивність кольору та світла з метою театральної підкреслити сутність зображувальної сцени. Швидкий плернерний живопис мисткині підкреслює вир емоційних вражень від світу навколо, захоплення кожним днем життя.

Владислав Шерешевський народився у Києві. Майстер сучасних алюзій, вдалого мазка та влучного слова. Класичний або жанровий сюжет, написаний в динамічній манері, захоплює погляд, а іронічні назви перетворюють полотно на поле для роздумів і рефлексій, створюючи багатозначну асоціативну композицію.

Поле художніх інтересів Микити Цоя, теж киянина, включає дослідження фундаментальних біологічних процесів. Художник влучно поєднує потужний візуальний компонент твору та придумане ним, часом несподіване концептуальне рішення.

Ахра Аджінджал — уродженець Абхазії. Працює в галузі alla prima, надає перевагу водним фарбам (акрил, гуаш). На своїх композиційно стриманих полотнах відшуковує елегантні кольорові поєднання. За рахунок пластичної стриманості будує просторові співвідношення, стикаючи вертикальні та горизонтальні площини.

Автопортрет. 1963 р

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець
Фото з родинного архіву

Син художника Микола Васильович поділився спогадами про батька: “Не прагнути визнання, не ставити ані салонним художником, ані полум’ям співцем радянського ладу, Василь Шевченко надовго залишився поза увагою поціновувачів живопису. Відповідне прохолодне ставлення функціонерів образотворчого мистецтва до його творчості посприяло становленню незаполітизованого “вільного” художника, котрий слугував лише Мистецтву — писав і малю-

3 любов’ю до України

У галереї “Митець” Київської організації НСХУ нещодавно відбулася виставка творів художника Василя Шевченка, присвячена сторіччю від дня народження митця.

вав те, що йому подобалося, що його хвилювало, що він любив. Пояснення я знайшов у архівах, документах, епістолярній спадщині, щоденниках батька”.

Василь Маркелович Шевченко народився у 1920 році в Києві. Впродовж 1937-1940 років початкову художню освіту отримав в художній школі ім. Т. Г. Шевченка.

Подальше навчання перервала війна та переслідування НКВС (діда стратили як “ворога народу”). Переживши фашистську навалу, в 1946 році майбутній художник вступив на живописний факультет КДХІ, який успішно закінчив в 1952 році. Протягом всього життя Василь Маркелович з вдячністю згадував своїх вчителів, видатних майстрів українського живопису К. Д. Трохименка, О. І. Фоміна, О. О. Шовкуненка, Т. Н. Яблонську, К. Д. Єлеву.

Період шестидесятиків віддзеркалює в творах митця серією тематичних картин, портретами сучасників, серед яких мені імпонують картини “Дружина Галя на зеленому тлі”, “Вишивальниця”, “Портрет старого”, декілька “свід-

ків давнини”: “Поділ з Труханового острова”, “Контрактова площа. Біля Києво-Могилянської академії”, “Біля пам’ятника М. В. Лисенку” та ін. Не менш важливою в діяльності Василя Шевченка стала педагогічна діяльність на кафедрі малюнку та живопису Київського

Андріївська церква. 1968 р

інженерно-будівельного інституту. Одночасно викладав у художній студії Будинку культури “Славутич”, про що з вдячністю згадували його студії І. Клец, М. Яцишин, С. Скороходов.

Звернення до історичної тематики під час проголошення Незалежності цілком обумовлене — В. Шевченко жив разом зі своїм народом і поділяв усі його сподівання. Твори цього періоду свідчать, що художник вдало використовував свій творчий потенціал. Звертаючись до сакральної тематики, він багато подорожує, буває на пеленгах. Об’єктно-просторова трактовка, багатоплановість композицій з історичними будівлями, виражена кольорова гама свідчать, що перед нами самобутній та водночас фаховий живописець. Досить поглянути на мотиви, створені на Чернігівщині, Закарпатті, Переяслав-Хмельницькому, Житомирі, Ніжині, Львові, Кам’янець-Подільському, Хотині, Седніві та ін. історичних містах України.

Василь Шевченко прожив життя наповнене творчими здобут-

ками, був зразковим сім’янином, турботливим батьком, носієм моральних чеснот, що так бракує нашому техногенному, переповненому стресами віку. Мабуть тому його ліричні пейзажі, створені в різні пори року так хвилюють почуття: “Річка Ірпін під Білогородкою”, “Канівські кручі”, “На околиці села”, “На березі Київського моря”, “Весняні чари. Видубичі”. Портрети дружини, сина, автопортрети свідчать не тільки про живопис високої якості, а й про непересічний дар у розкритті внутрішнього світу своїх моделей.

Як художник-педагог Василь Маркелович займався колекціонуванням реквізиту: побутової кераміки, рушників, вишиванок, підсвічників, які й використовував у своїх постановках. Його натюрморти з предметами власної колекції старожитностей виблискують національним колоритом: “Натюрморт з виноградом”, “Хризантеми на синьому”, “Натюрморт з куманцем”, “Гарбуз з помідорами” та ін.

Василь Шевченко малював натхненно, з повною віддачею та переповненим почуттями серцем. Він зумів впелести у свою “пектораль” визначні моменти історії українського народу. Більшість творів художника нині зберігається в колекціях близьких друзів, родини.

Олена ЛОГІНОВА

З цікавістю та допитливістю читають його твори і молодші читачі — по-вість дитинства “Голуб на черешні”, поетичні збірки для дітей “Де поділися горішки” та “Абетка для Євдокійки”.

“Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості”, — так розмірковував відомий знавець дитячої психології Василь Сухомлинський. Цю істину пробує сповідувати і Мирослав Лазарук у своїх книгах для дітей та юнацтва.

У відвертій та щирій розмові письменник вповідає: “Пригадую яскравий момент із власного дитинства. Батько мені подарував ювілейний дитячий “Кобзар” з яскравими ілюстраціями, із суперобкладинкою. Зберігаю його досі як найдорожчий духовний скарб. Тоді, звичайно, ще не встиг навчитися читати, мав неповних 5 років. Але захопився прекрасними малюнками з історії козаччини, іншими привабливими речами.

Дитину треба вміти зацікавити будь-як. І зацікавити ще можна неординарним змістом поезії. Замислена дитина обов’язково прочитає книжку. Навіть малюнок, непроста верстка збірки примушують дитинку задуматися і врешті-решт, дитинка починає її читати, бо їй цікаво, чому так, а не інакше.

З приходом онучат я, як письменник, починаю дивитися на світ очима дитини. Спрацьовує те, що для дітей треба писати так само добре, як і для дорослих, тільки у сто разів краще. Жодним чином не можна бути байдужим, тим паче, коли ти твориш для дітей. Якщо ти знайшов конкретну ситуацію у поведінці дитини, важливо знайти малесеньку яскраву деталь з порівняннями, афоризмом, не позбавленими і жарту, й гумору. Обов’язково має бути присутнім і виховний момент. Крім дитини, у мене присутні і пташки, і кошенята, і лис, який шубки віз через ліс, горішки-близнюки, і бобер, що живе на шафі... Це треба все уявити. І ти повинен бути безпосереднім мешканцем Світу Казок, коли все органічно поєднуєш, а ще, володіючи прекрасною українською мовою, тоді може щось вийти цікаве і привабливе.

Усім діткам бажаю здоров’я. Буде здоров’я — будуть щастя, злагода, і високі почуття. Буде здоров’я — буде і любов, любов до Бога. І Він полюбить тебе. Це така

З тепла народжується день

Ім’я Мирослава Лазарука, українського письменника, заслуженого діяча мистецтв України, директора Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка, автора поетичних та прозових книг, популярних творів для дітей відоме чималій когорті шанувальників якісної та філософської української сучасної літератури.

триєдиність, яку сьогодні, в цей непростий час, переступати не можна”.

Нинішній рік для письменника Мирослава Лазарука подарував вихід яскравої книжки для дошкільнят та дітей молодшого і середнього шкільного віку з цікавою, багатообіцяючою назвою “Хрущограй” (Чернівці: Друк Арт, 2020).

Цей новотвір-“хрущограй”, на моє глибоке переконання, обов’язково впевнено буде вживатися маленькими та допитливими читайликами залюбки. А допоможуть у мандрівці сторінками яскравої та мудрої збірки малюнки відомої української художниці Лариси Дем’янишиної.

Коли народжується книга для дітей — це вже велике та неповторне диво. Лариса Семенівна — буковинка, хоча більшу частину життя проживає в Одесі, але Буковина назавжди в її серці і картинах. Мистець, коли працює над книжкою, вживається у поетичних героїв, бачить і відчуває його по-своєму, любить їх і пригортає до свого вразливого серця. Як поділилася художниця, працювалося над книгою надзвичайно натхненно і легко, бо близька та зрозуміла її творчій душі тонка та глибока поезія М. Лазарука.

Автор радився з художницею щодо назви книги — “Черепаха-горопаха” чи “Хрущограй”. Перемогла своєю експресивністю та дивовижністю, весняною радістю та теплою музичною назвою “Хрущограй”.

Пані Лариса велику кількість поезій книги знає напам’ять, тому і народжувались варіанти малюнків, відтак повертала знову і знову до певних поетичних образів, які згодом отримали своє нове життя у малюнках. І вже яскраві картинки з її дитинства лягали на папір...

Читач — і маленький, і великий, якому пошастить милуватися і набиратися мудрості із теплою та небайдужою книжкою, буде радіти щиро знайомству з героями, які

автори книги — письменник і художниця подарували йому. Замилується образом та вродою гордого та мудрого, чарівного коня, який “біліє на сто світів”; бджолою, “яка у квітах сні латає”; лелекою, що вітає з книжковою сторінкою усіх по-буковинськи щиро і гостинно; метеликом, “який жив сотню літ і виріс аж до неба” і назавжди запам’ятає, що лиш “з тепла народжується день”!

Обдаровані хрущі, які грають-виграють на музичних інструментах, немов відомі на весь світ Глинницькі музиканти, подарують сотні нових та відомих широким мелодій та вражень. Зустрінете радісний дощик, що “стиха дріботить” мальованими крапельками і дізнається, хто ховає “сні в тісний рукав”...

2020 рік навчив усіх жити по-іншому, карантинні обмеження торкнулися учнів, студентів, усіх працюючих і письменників також... “Бойову пісеньку” мурахам гордовито виспіває ліричний герой Маркус, застерігає бути обережними та пильними!

Що імпонує мені у новій книзі, велика любов мистця до Всевишнього. Письменник — глибоко віруюча людина і через поезію навчає і діточок “щастю, злагоди радіти, бо ж Ви — Божі діти” і нагадує, що завжди на часі з кожною людиною та дитиною “легенька Господя рука”.

Дітвори ж потрібно повсякчас слухатися батьків, одягатися тепленько, особливо зараз, коли дерева залишаються без листя, щоби не замерзнути і не застудитися, бо інколи навіть “сонце перестуджене кашляє уві сні”.

Мабуть, далеко не кожен письменник, який дивотворить для юних, може з легкою іронією писати про себе. Мирослав Лазарук з гордістю називає себе Мимомом. Історія цього імені бере початок з дитинства старшого сина письменника Тараса. І

“дідусь Мимомо” з легкістю та невимуженістю, гуртує малечу, пише для них вірші, навчає любити і берегти мову, пісню, звичай, обряди:

*Засміється він завзято,
Слово тулить до слівця,
Бо яке ж без вірша свято! —
У Мимомо-молодця.*

У півсотні віршів збірки Мирослава Лазарука “Хрущограй” юні українці ще більше полюблять світи, “де казку ранок розписав”, і де “бузок над хмарами витає”, і побачать, як “вітер витрушує з хмари краплі останні дощу” і “річки серце золоте”, почують “зими біленький сміх”, навчатися готувати разом з автором улюблену гуцульську страву кулешу і піріжок-шарлотку, відчують, як пахнуть дивом та осяйним теплом, “сонцем і медком” пасочки бабусі Олі.

Світ наш розмаїтий і багатий. У нинішній Україні останнім часом багато книжок, що видаються для юних та допитливих.

Але саме збірка Мирослава Лазарука “Хрущограй” — повчальна, яскрава, незвичайна, колоритна, милозвучна та мелодійна, багата на барви та метафори, алегорії, епітети та дивовижні образи, на любов, добро, мудрість та позитив — варта гідного всілякого пошанування.

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2021

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74**

на 1 місяць	21 грн 43 коп.	на півроку	115 грн 58 коп.
на 3 місяці	61 грн 29 коп.	на рік	225 грн 96 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Іван ЮЩУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosivity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

